

Briselē, 6.12.2023.
SWD(2023) 408 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

**Rokasgrāmata par labu vēlēšanu praksi dalībvalstīs, kas vērsta uz iedzīvotāju ar
invaliditāti līdzdalību vēlēšanu procesā**

Satura rādītājs

Satura rādītājs	1
1. Ievads 3	
2. Galvenās problēmas, ar ko saskaras personas ar invaliditāti	8
3. ES regulējums.....	9
3.1. Līgumi	9
3.2. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām 9	
3.3. ES Pamattiesību harta	10
3.4. ES vēlēšanu tiesības	10
3.5. Mobilo ES pilsoņu tiesības balsot.....	11
3.6. Politiskās reklāmas pārredzamība.....	12
3.7. Citi ES tiesību aktu teksti.....	12
4. ES dalībvalstīm piemērojamie starptautiskie standarti	13
5. Vide, kas atbalsta līdzdalību vēlēšanās	14
5.1. Īpašu politiku izstrāde	14
5.2. Informētības uzlabošana un attieksmes maiņa	15
5.3. Sadarbība ar organizācijām, kas atbalsta personu ar invaliditāti tiesības.	16
5.4. Ēku piekļūstamības un izmantojamības uzlabošana	17
5.5. Mācības un īpašs atbalsts vēlēšanu amatpersonām.....	17
6. Darbs ar personām ar invaliditāti vēlēšanu cikla laikā	18
6.1. Oficiālo paziņojumu piekļūstamība	18
6.2. Politiskās reklāmas piekļūstamība.....	21
7. Universāls dizains un saprātīgi pielāgojumi vēlēšanu ciklā — procedūras, telpas un materiāli.....	21
7.1. Reģistrācijas procedūras	21
7.2. Vēlēšanu iecirkņu, vēlēšanu kabīņu un vēlēšanu kastu piekļūstamības palielināšana	22
7.3. Papīra vēlēšanu zīmju piekļūstamības palielināšana	24
7.4. Balsošanas iekārtu piekļūstamības palielināšana	26
7.5. Papildu balsošanas metodes.....	26
7.6. Piekļuve vēlēšanu strīdu izšķiršanai.....	28
7.7. Datu vākšana par personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās.....	28
7.8. Vēlēšanu piekļūstamības uzraudzība un novērtēšana	30
8. Nobeiguma apsvērumi.....	31

1. pielikums. Pamatprincipi, kā personām ar invaliditāti nodrošināt piekļuvi vēlēšanām	34
2. pielikums. KontROLSaraksta piemēri vēlēšanu iecirkņu piekļūstamības novērtēšanai	35
3. pielikums. Vispārīgu ieteikumu piemērs vēlēšanu iecirkņu amatpersonām	37
4. pielikums. Piemērs, kā nodrošināt piekļuvi vēlēšanu iecirkņa telpām	38
5. pielikums. Piemērs, kā izveidot pieejamu vēlēšanu iecirkni.....	39
6. pielikums. Pielāgotu vēlēšanu kabīņu piemēri	39
7. pielikums. Invaliditātes jēdziens, ko dalībvalstis izmanto saistībā ar vēlēšanām ..	40
8. pielikums. ES tiesību akti un ES standarti, kas attiecas uz vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti	42
9. pielikums. Rezultāti, kas gūti 2023. gada 7. septembrī Komisijas organizētajā mērķgrupā par vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti.....	46
10. pielikums. Palīgīdzekļu, pieejamu vēlēšanu kabīņu un vēlēšanu kastu nodrošinājums	47
11. pielikums. Papildu balsošanas iespējas personām ar invaliditāti ES dalībvalstīs	49

1. Ievads

Eiropas Komisijas priekšsēdētāja fon der Leiena, stājoties amatā, paziņoja, ka viena no galvenajām Komisijas prioritātēm būs tādas Savienības izveide, kurā valda līdztiesība.⁽¹⁾

Iespēja piedalīties vēlēšanās ir ārkārtīgi svarīga dinamiskai demokrātijai. Tas ir kas vairāk nekā tikai tiesības balsot; tas nozīmē arī iespēju kandidēt, iestāties politiskā partijā, iesaistīties vēlēšanu procesā kā vēlēšanu amatpersonai vai vēlēšanu novērotājam un piekļūt informācijai. Tas ietver iespēju brīvi un godīgi veikt vēlēšanu izvēles, ievērojot pilnīgu slepenību. Visiem iedzīvotājiem jābūt iespējai efektīvi piedalīties ES politiskajā dzīvē. Katrai balsij ir nozīme. Tomēr līdzdalība politiskajā dzīvē daudziem joprojām ir izaicinājums.

Eiropas Savienībā personas ar invaliditāti joprojām saskaras ar grūtībām izmantot vēlēšanu tiesības. Aptuveni 27 % ES iedzīvotāju ir kāda veida invaliditāte.⁽²⁾ Tas ietver personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt viņu pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.

Dalībvalstis ir atbildīgas par valsts vēlēšanu organizēšanu saskaņā ar starptautiskajām saistībām. Komisija cita starpā atbalsta labās prakses apmaiņu, tostarp par pieejamām balsošanas iekārtām un īpašiem pielāgojumiem, kā arī par to, kā nodrošināt iespējas vēlētājiem ar invaliditāti. ES arī finansē personu ar invaliditāti organizācijas ES līmenī, lai uzlabotu informētību un aizstāvētu tiesības un lai uzlabotu to dalīborganizāciju spējas.

Komisijas izdotajā ziņojumā⁽³⁾ par 2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām ir uzsvērts, ka pilsoņi ar invaliditāti saskaras ar papildu šķēršļiem vēlēšanu tiesību izmantošanā.⁽⁴⁾ Ziņojumā uzsvērts, cik svarīgi ir novērst šos šķēršļus, ņemot vērā nākamās Eiropas Parlamenta vēlēšanas.

Eiropas Parlaments ir uzsvēris, cik svarīgi ir atbalstīt personu ar invaliditāti tiesības balsot. 2020. gada 26. novembra rezolūcijā par Eiropas vēlēšanu rezultātu apkopošanu tas aicināja dalībvalstis pastiprināt paraugprakses apmaiņu, lai uzlabotu vēlēšanu iecirkņu pieejamību personām ar invaliditāti. Eiropas Parlaments norādīja, ka vēlētājiem ar invaliditāti praktiska balsošanas organizācija ir tikpat svarīga kā piekļuve informācijai vai vēlēšanu iecirkņiem. Savā 2022. gada 10. marta rezolūcijā par 2020. gada ziņojumu par ES pilsonību Parlaments aicināja Komisiju un dalībvalstis Eiropas vēlēšanu sadarbības tīklā⁽⁵⁾ apmainīties ar paraugpraksi par to,

---

¹ [Politikas pamatnostādnes nākamajai Eiropas Komisijai \(2019–2024\)](#).

² [Statistika | Eurostat \(europa.eu\)](#).

³ [Ziņojums par 2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām](#).

⁴ Komisijas ziņojumā ir arī atsauce uz Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas ziņojumu, kurā lēsts, ka aptuveni 800 000 ES iedzīvotāju no 16 dalībvalstīm varētu būt liegtas tiesības piedalīties 2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

⁵ Sīkāka informācija par [Eiropas vēlēšanu sadarbības tīklu](#) (*European Cooperation Network on Elections — ECNE*).

kā risināt nelabvēlīgā situācijā esošu pilsoņu grupu īpašās vēlēšanu vajadzības nolūkā palielināt viņu dalību vēlēšanās un nodrošināt, ka viņi spēj efektīvi izmantot savas balsstiesības nākamajās Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

Normatīvajā rezolūcijā par priekšlikumu Padomes regulai par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās⁽⁶⁾ Eiropas Parlaments aicināja dalībvalstis nodrošināt visiem pilsoņiem, tostarp personām ar invaliditāti, vienlīdzīgu piekļuvi informācijai un balsošanai. Tas ietver, piemēram, pielāgotu telpu īri, ja sabiedriskās struktūras nav pielāgotas.⁽⁷⁾

Pavisam nesen Eiropas Parlaments 2022. gada 13. decembra Rezolūcijā par personu ar invaliditāti vienlīdzīgām tiesībām⁽⁸⁾ aicināja veikt grozījumus Eiropas Vēlēšanu likumā un visos attiecīgajos valsts tiesību aktos, lai nodrošinātu, ka visas personas ar invaliditāti var balsot un kandidēt vēlēšanās vienlīdzīgi ar citiem. Parlaments uzsvēra, ka izcelsmes dalībvalsts pieņemtie lēmumi par rīcībspējas atņemšanu invaliditātes dēļ neliedz ES pilsoņiem tiesības savā dzīvesvietas dalībvalstī, ja attiecīgās dalībvalsts tiesību aktos tiesības balsot bez ierobežojumiem ir nostiprinātas visām personām ar invaliditāti.⁽⁹⁾

Jautājums par tiesībām balsot personām ar invaliditāti tika izvirzīts arī saistībā ar Eiropas Parlamenta atzinumu par vēlēšanu direktīvām, kas reglamentē mobilo ES pilsoņu tiesības balsot. Tas ietvēra vēlēšanu informācijas piekļūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti, piemērojot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2019/882 I pielikumā noteiktās piekļūstamības prasības un

---

⁶ [Eiropas Parlamenta 2022. gada 3. maija normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Padomes regulai par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās, ar ko atceļ Padomes Lēmumu \(76/787/EOTK, EEK, Euratom\) un šim lēmumam pielikumā pievienoto Aktu par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās](#) (2020/2220(INL) – 2022/0902(APP)).

⁷ Parlaments arī "aicina dalībvalstis ieviest pasākumus, lai maksimāli palielinātu vēlēšanu pieejamību iedzīvotājiem ar invaliditāti, cita starpā un attiecīgā gadījumā ietverot balsošanas informāciju un reģistrāciju, vēlēšanu iecirkņus, vēlēšanu kabīnes, balsošanas ierīces un vēlēšanu zīmes; iesaka īstenot atbilstošus pasākumus, kas pielāgoti viņu valsts balsošanas procedūrām, lai atvieglotu pilsoņu ar invaliditāti balsošanu, piemēram, iespēju izvēlēties vēlēšanu iecirkņus, slēgtus vēlēšanu iecirkņus centrālajās vietās, kā arī izmantot palīgtechnoloģijas, formātus un paņēmienus, piemēram, Braila rakstu, liela izmēra druku, audiovizuālu informāciju, taustes trafaretus, viegli lasāmu informāciju un saziņu zīmju valodā; aicina dalībvalstis ļaut personām ar invaliditāti vajadzības gadījumā un pēc viņu pieprasījuma saņemt balsošanas procesā palīdzību no kādas citas personas, ko persona ar invaliditāti ir izvēlējusies".

⁸ [Eiropas Parlamenta 2022. gada 13. decembra rezolūcija Virzība uz vienlīdzīgu tiesību nodrošināšanu personām ar invaliditāti](#) (2022/2026(INI)).

⁹ Rezolūcijā arī uzsvērtā nepieciešamība garantēt personu ar invaliditāti tiesības neatkarīgi un aizklāti balsot un kandidēt, turklāt nodrošināt viņām vienlīdzīgas iespējas uz dalību vēlēšanu kampaņā un nodrošināt, ka vēlēšanu iecirkņi ir pieejami personām ar invaliditāti. Eiropas, valstu, reģionālajām un vietējām politiskajām partijām ir jānodrošina, ka personas ar invaliditāti ir labāk pārstāvētas vēlēšanu sarakstos. Dalībvalstu izraudzītās vēlēšanu iestādes ir aicinātas vākt datus par vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību, tostarp norādes par to, vai tie ir pielāgoti personu ar invaliditāti vajadzībām, un ziņot par to Komisijai, Padomei un Eiropas Parlamentam ne vēlāk kā vienu gadu pēc Eiropas Parlamenta vēlēšanām.

izmantojot saziņas līdzekļus, veidus un formātus, kas var palīdzēt personām ar invaliditāti, piemēram, zīmju valodu, Braila rakstu vai viegli lasāmu formātu.⁽¹⁰⁾

Šajā atzinumā Eiropas Parlaments aicināja dalībvalstis veikt valsts balsošanas procedūrām pielāgotus pasākumus, lai palīdzētu balsot pilsoņiem ar invaliditāti, piemēram, dot viņiem iespēju izvēlēties vēlēšanu iecirkņus, izveidot slēgtus vēlēšanu iecirkņus būtiskās vietās un izmantot palīgtechnoloģijas, formātus un paņēmienus, piemēram, Braila rakstu, lielizmēra druku, audiovizuālu informāciju, taustes trafaretus, viegli lasāmu informāciju un saziņu zīmju valodā. Parlaments arī aicināja dalībvalstis apsvērt iespēju izmantot papildu instrumentus balsošanas atvieglošanai, piemēram, iepriekšēju nobalsošanu vēlēšanu iecirknī un balsošanu ar pilnvarojumu, balsošanu elektroniski un tiešsaistē.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2019. gada 20. martā pieņēma ziņojumu⁽¹¹⁾, kurā izklāstīts pašreizējais stāvoklis attiecībā uz ES pilsoņu ar invaliditāti tiesību piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās īstenošanu. Ziņojumā norādīti vairāki šķēršļi, ar kuriem personas ar invaliditāti saskaras, izmantojot vēlēšanu tiesības. Tajā izklāstīta labā prakse⁽¹²⁾ attiecībā uz informācijas pieejamības uzlabošanu priekšvēlēšanu periodā, balsošanas organizēšanu "parastajos" vēlēšanu iecirkņos, vēlēšanu zīmēm un to piekļūstamību. Tajā aprakstīti arī dažās dalībvalstīs izmantotie risinājumi, piemēram, iepriekšēja balsošana noteiktos vēlēšanu iecirkņos, balsošana pa pastu, balsošana, kas notiek, izmantojot pārvietojamas vēlēšanu kastes, balsošana ar pilnvarojumu un elektroniskā balsošana. Visbeidzot, tajā aprakstīta kārtība, kā nodrošināt iespēju balsot personām, kas atrodas slimnīcās un ilgtermiņa aprūpes iestādēs, personu ar invaliditāti tiesības balsot valstīs, kurās balsošana ir obligāta, kā arī procedūras

---

¹⁰ [Eiropas Parlamenta 2023. gada 14. februāra normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Padomes direktīvai, ar kuru paredz sīki izstrādātus noteikumus par to, kā tiesības balsot un kandidēt pašvaldību vēlēšanās izmanto Savienības pilsoņi, kas dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav \(pārstrādāta redakcija\)](#) (COM(2021) 0733 – C9-0022/2022 – 2021/0373(CNS)) un [Eiropas Parlamenta 2023. gada 14. februāra normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Padomes direktīvai, ar ko nosaka sīki izstrādātu kārtību balsstiesību un tiesību kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās izmantošanai Savienības pilsoņiem, kas dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav \(pārstrādāta redakcija\)](#) (COM(2021) 0732 – C9-0021/2022 – 2021/0372(CNS)).

¹¹ [Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas informatīvais ziņojums – Personu ar invaliditāti reālās tiesības balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās.](#)

¹² Ziņojumā minētie paraugprakses piemēri ietver pārvietojamas vēlēšanu kastes personām ar invaliditāti (Bulgārija):

- mērķtiecīgus informatīvos materiālus, kas sagatavoti vienkāršā valodā un Braila rakstā (videomateriālus, brošūras), lai atbalstītu konkrētas grupas dažādās valodās (Beļģija), autonomas elektroniskās balsošanas izmēģinājuma projektu cilvēkiem ar redzes traucējumiem (Beļģija), pieejamus vēlēšanu iecirkņus un vēlēšanu kastes slimnīcās, aprūpes namos vai līdzīgās iestādēs (Īrija);
- Braila rakstā apdrukātas vēlēšanu zīmes (Slovākija), pētījumus par šķēršļiem, ar kādiem saskaras politiķi ar invaliditāti, un kādi pasākumi būtu jāveic, lai viņi varētu piedalīties un pildīt savus pienākumus (Nīderlande).

gadījumos, kad personas ar invaliditāti pastāvīgā dzīvesvieta atrodas dalībvalstī, kura nav šīs personas izcelsmes valsts.

ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja ieteica ES sadarbībā ar dalībvalstīm un personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām veikt nepieciešamos pasākumus, lai ikvienam cilvēkam ar jebkāda veida invaliditāti dotu iespēju izmantot tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās⁽¹³⁾.

Personu ar invaliditāti tiesību stratēģijā 2021.–2030. gadam⁽¹⁴⁾ Komisija paziņoja, ka tā sagatavos labas vēlēšanu prakses ceļvedi, kurā tiks aplūkota iedzīvotāju ar invaliditāti līdzdalība vēlēšanu procesā. Šis ceļvedis ir sagatavots ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm Eiropas vēlēšanu sadarbības tīklā. Tā pamatā ir diskusijas, kas notika augsta līmeņa pasākumā par vēlēšanām, kuru Komisija organizēja 2023. gada 23. un 24. oktobrī⁽¹⁵⁾.

Komisija stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām pauda savu nodomu:

- **sadarboties** ar dalībvalstīm, tostarp organizēt īpašas diskusijas Eiropas sadarbības tīklā vēlēšanu jautājumos un Eiropas Parlamentā, lai garantētu personām ar invaliditāti vienlīdzīgas politiskās tiesības ar citām personām;
- Eiropas Demokrātijas rīcības plānā (kas notika 2023. gada 23. un 24. oktobrī) izsludinātajā augsta līmeņa pasākumā par vēlēšanām **apspriest** iekļaujošas demokrātijas praksi ar mērķi, lai kandidātu saraksti atspoguļotu mūsu sabiedrības daudzveidību;
- **atbalstīt** iekļaujošu demokrātisko līdzdalību, tostarp personām ar invaliditāti, īstenojot jauno programmu "Pilsoni, vienlīdzība, tiesības un vērtības" (CERV)⁽¹⁶⁾.

---

¹³ [Noslēguma apsvērumi par Eiropas Savienības sākotnējo ziņojumu](#), pieņemti 14. sesijā Ženēvā 2015. gadā. Skatīt arī [ANO īpašā referenta par personu ar invaliditāti tiesībām 2023. gadā publicēto ziņojumu](#).

¹⁴ [Savienība, kurā valda līdztiesība: "Personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.–2030. gadam"](#).

¹⁵ Komisija 2021. gada 25. novembrī nāca klajā ar pasākumu kopumu demokrātijas stiprināšanai un vēlēšanu integritātes aizsardzībai. Pasākumu kopumā bija iekļauts paziņojums, kurā ziņots, ka Komisija turpinās Eiropas vēlēšanu sadarbības tīkla darbu, lai atvieglotu un uzlabotu visu ES pilsoņu iespējas izmantot vēlēšanu tiesības, tostarp atbalstīs labas prakses apmaiņu un savstarpēju palīdzību, lai nodrošinātu brīvas un godīgas vēlēšanas, un izveidos kopīgas atsauces uz labo praksi konkrētos vēlēšanu cikla posmos. Tā apņēmas 2023. gada otrajā pusē rīkot augsta līmeņa pasākumu par vēlēšanām un pulcināt dažādas ar vēlēšanām saistītas iestādes, lai risinātu tiesību aktu kopumā aplūkotās problēmas.

¹⁶ Projektu piemēri ir šādi:

- [The Future is Ours: Persons with Disabilities Rebuild Democracy](#).
- [Ambitions. Rights. Belonging. Keys to inclusion of people with intellectual disabilities](#).

Sagatavojot šo ceļvedi, ir izmantots Pamattiesību aģentūras (*Fundamental Rights Agency, FRA*) paveiktais⁽¹⁷⁾ ciešā sadarbībā ar Eiropas Komisiju un Eiropas Invaliditātes ekspertu akadēmisko tīklu. Tīkls ir izstrādājis [28 cilvēktiesību rādītājus](#), lai novērtētu personu ar invaliditāti politisko līdzdalību ES. Dati ir sagrupēti četrās galvenajās tēmās: 1) juridisko un administratīvo šķēršļu atcelšana; 2) informētības par tiesībām uzlabošana; 3) politiskās līdzdalības pieejamības uzlabošana; 4) līdzdalības iespēju paplašināšana.

Eiropas sadarbības tīkls vēlēšanu jautājumos ir cieši iesaistījies šā ceļveža sagatavošanā, tostarp īpašajā apakšgrupā. Vēlēšanu prakse, kas izstrādāta, lai apmierinātu personu ar invaliditāti vajadzības, ir vairākkārt apskatīta dalībvalstu diskusijās šajā tīklā un ir bijusi neatņemama Komisijas centienu daļa, tiecoties palīdzēt personām ar invaliditāti izmantot vēlēšanu tiesības⁽¹⁸⁾.

Šajā kontekstā 22 dalībvalstis iesūtīja informāciju par vēlēšanu regulējumu un praksi attiecībā uz personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās. Aptaujā atklājās, ka ir daudz prakšu, kas palīdz nodrošināt vēlēšanu pieejamību ikvienam.

Lai atbalstītu šā ceļveža izstrādi, akadēmiskais tīkls pilsonības jomā sagatavoja pētījumu par pilsoņu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās.⁽¹⁹⁾ Šā ceļveža pamatā ir arī pētījums par personu ar invaliditāti politisko līdzdalību⁽²⁰⁾, ko 2018. gadā sagatavoja un 2021. gadā atjaunināja⁽²¹⁾ Eiropas pilsoņu tiesību akadēmiskais tīkls (*Academic Network on European Citizenship Rights*).

Komisija rīkoja arī *ad hoc* apspriedes ar grupām, kas atbalsta iedzīvotāju ar invaliditāti līdzdalību.⁽²²⁾

---

¹⁷ 2010. gadā *FRA* publicēja ziņojumu "Tiesības uz politisko līdzdalību personām ar garīgās veselības problēmām un personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem". 2014. gadā aģentūra izstrādāja un papildināja cilvēktiesību rādītājus par cilvēku ar invaliditāti tiesībām uz politisko līdzdalību. Turklāt *FRA* publicēja piecas infografikas, lai palīdzētu galvenajiem dalībniekiem uzlabot informētību par cilvēku ar invaliditāti tiesībām balsot. 2019. gadā publicētā dokumentā analizētas saistītās juridiskās reformas dalībvalstīs kopš 2014. gada.

¹⁸ 2022. gada 24. janvārī dalībvalstis apsprieda pasākumus, lai uzlabotu vēlēšanu iecirkņu fizisko piekļūstamību, atbalstu uz vietas, vēlēšanu palīglīdzekļus un alternatīvas balsošanas metodes. 2022. gada 21. septembrī Eiropas Invaliditātes foruma pārstāvis iepazīstināja ar 2022. gada Eiropas Invaliditātes foruma ziņojumu par cilvēku ar invaliditāti politisko līdzdalību. 2023. gada 12. jūnijā Eiropas Invaliditātes forums iepazīstināja ar ES finansētu projektu, kura mērķis ir palielināt cilvēku ar invaliditāti līdzdalību 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

¹⁹ [Study on the participation of citizens with disabilities in elections.](#)

²⁰ [Study on Political Participation of Persons with Disabilities.](#)

²¹ [Study on Political Participation of Persons with Disabilities. Update of the 2018 report.](#)

²² 2022. gada 16. maijā un 10. jūnijā un 2023. gada 18. aprīlī un 2. maijā notika sanāksmes ar Eiropas Invaliditātes forumu (*European Disability Forum, EDF*) par personu ar invaliditāti politisko līdzdalību. *EDF* piedalījās Eiropas sadarbības tīkla sanāksmē par vēlēšanām 2022. gada 21. septembrī. Tikšanās ar *Organización Nacional de Ciegos Españoles* pārstāvjiem notika 2022. gada 10. novembrī (komisāre Dalli), 2022. gada 25. novembrī (JUST ĢD) un 2023. gada 7. februārī (JUST ĢD). Invaliditātes platformas *ad hoc* sanāksme notika 2023. gada 17. novembrī.

Līdztekus šim ceļvedim Komisija ir sagatavojusi e-balsošanas prakses apkopojumu, kā paziņots Eiropas Demokrātijas rīcības plānā⁽²³⁾) un stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām. Konkrētāk, apkopojumā⁽²⁴⁾) aplūkoti jautājumi par vēlēšanu iecirkņos izmantoto balsošanas iekārtu piekļūstamības nodrošināšanu vēlētājiem, kā arī par tiešsaistes balsošanas saskarni, kas arī ir noderīga balsošanas metode personām ar invaliditāti.

2. Galvenās problēmas, ar ko saskaras personas ar invaliditāti

Dalībvalstu pienākums ir noteikt atbilstības kritērijus un novērtēšanas procedūras, lai atzītu invaliditātes statusu. Tās ir atbildīgas arī par to, lai saskaņā ar ES tiesību aktiem un attiecīgajiem starptautiskajiem standartiem noteiktu, kam ir tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās. Pilsoņi ar invaliditāti saskaras ar daudziem juridiskiem, administratīviem un institucionāliem šķēršļiem, kas traucē tiem aktīvi iesaistīties demokrātiskajā dzīvē. Pilsoņi ar intelektuālās attīstības traucējumiem saskaras ar īpaši būtiskiem šķēršļiem politisko tiesību īstenošanā, jo pastāv virkne juridisku un administratīvu šķēršļu. Pilsoņu ar invaliditāti politiskās līdzdalības līmeni ietekmē arī citi raksturlielumi, piemēram, vecums un dzimums, kā arī tādi faktori kā sociālekonomiskais statuss un zemi ekonomiskie līdzekļi. Lai gan dažādos līmeņos ir ieguldītas vērā ņemamas pūles šo jautājumu risināšanā, piemēram, tiesiskā regulējuma pārskatīšana, vēlēšanu materiālu un balsošanas iekārtu piekļūstamības palielināšana, vēl ir daudz darāmā, lai atbalstītu pilsoņu ar invaliditāti demokrātisko un vēlēšanu tiesību īstenošanu⁽²⁵⁾).

Galvenās bažas, kas atspoguļotas literatūrā un ieinteresēto personu viedokļos, ir saistītas ar šādiem šķēršļiem:

- **fiziski šķēršļi** (tostarp nepieejami vēlēšanu iecirkņi, nepietiekamas balsošanas iespējas personām, kas dzīvo pansionātos vai ilgtermiņa aprūpes iestādēs, slimnīcās, vai personām, kuras nevar atstāt mājas, pārvietošanās šķēršļi un nepieejami vēlēšanās izmantotie materiāli, piemēram, vēlēšanu zīmes, vēlēšanu kabīnes vai balsošanas iekārtas, ierobežotas balsošanas iespējas);
- **informācijas šķēršļi** (tostarp piekļuves trūkums politiskajiem kandidātiem un partiju informācijai, zināšanu trūkums par vēlēšanu procesu — kur, kad un kā balsot);
- **palīdzības šķēršļi** (tostarp ierobežota palīdzība balsošanā, vēlēšanu iecirkņu darbinieku mācību trūkums par to, kā sniegt palīdzību, un ierobežojumi attiecībā uz to, kam tiek sniegta palīdzība);

---

²³ [Eiropas Demokrātijas rīcības plāns.](#)

²⁴ [Compendium of e-voting and other ICT practices.](#)

²⁵ [Study on political participation of persons with disabilities.](#)

- **sabiedrības šķēršļi** (tostarp stereotipi par iedzīvotājiem ar invaliditāti, aprūpētāju/asistentu attieksme un viedokļi, kā arī problēmas saistībā ar atbalsta tīklu pieejamību un piekļuvi tiem).⁽²⁶⁾

3. ES regulējums

3.1. Līgumi

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 10. pantā noteikts, ka, “nosakot un īstenojot savu politiku un darbības, Savienība tiecas apkarot diskrimināciju (..) invaliditātes (..) dēļ”.

Saskaņā ar LESD 19. panta 1. punktu “neskarot pārējos Līgumu noteikumus un nepārsniedzot pilnvaras, ko Savienībai piešķir Līgumi, Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, saņēmusi Eiropas Parlamenta piekrišanu, ar vienprātīgu lēmumu var paredzēt attiecīgus pasākumus, lai cīnītos pret diskrimināciju (..) invaliditātes (..) dēļ”.

Saskaņā ar LESD 19. panta 2. punktu “(..) Eiropas Parlaments un Padome, lai atbalstītu dalībvalstu rīcību, kas vērsta uz 1. punktā minēto mērķu sasniegšanu, saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru var pieņemt pamatprincipus Savienības veicināšanas pasākumiem, kas neietver (..) saskaņošanu”.

3.2. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

ES ir viena no pusēm Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām (*UNCRPD*). Tādējādi Savienības kompetences jomā minētās konvencijas noteikumi ir neatņemama ES tiesību sistēmas daļa.

Saskaņā ar *UNCRPD* 29. pantu valstīm, kas ir konvencijas puses, cita starpā jānodrošina, ka balsošanas procedūras, līdzekļi un materiāli ir piemēroti, pieejami, viegli saprotami un izmantojami.

UNCRPD ir ietverti dalībvalstu pienākumi aizsargāt personu ar invaliditāti tiesības aizklāti balsot vēlēšanās un referendumos bez iebiedēšanas, kandidēt vēlēšanās, efektīvi ieņemt amatus un veikt visas publiskās funkcijas visos pārvaldes līmeņos, kā arī vajadzības gadījumā veicināt palīgtechnoloģiju un jauno tehnoloģiju izmantošanu.

Dalībvalstis tiek aicinātas arī nodrošināt, lai personas ar invaliditāti varētu brīvi paust gribu kā vēlētāji. Šim nolūkam un vajadzības gadījumā dalībvalstīm ir jāļauj balsstiesīgajiem pēc viņu pašu izvēles un pēc viņu lūguma sniegt palīdzību balsošanā.

Vispārējā piezīmē Nr. 2 par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 9. pantu, ko 2014. gada 11. aprīlī pieņēma Personu ar

---

²⁶ [Study on participation of citizens with disabilities in elections.](#)

invaliditāti tiesību komiteja⁽²⁷⁾, teikts, ka ir svarīgi, lai politisko partiju un atsevišķu kandidātu, kas piedalās vēlēšanās, politiskās sanāksmes un izmantotie materiāli būtu pieejami.

3.3. ES Pamattiesību harta

ES Pamattiesību hartas (turpmāk — “Harta”) 21. pants aizliedz diskrimināciju jebkāda iemesla dēļ, tostarp invaliditātes dēļ.

Hartas 26. pantā par personu ar invaliditāti integrāciju noteikts, ka ES atzīst un ievēro personu ar invaliditāti tiesības izmantot pasākumus, kas paredzēti, lai nodrošinātu viņu neatkarību, sociālo un profesionālo integrāciju un dalību sabiedrības dzīvē. Kā uzsvērts ES Tiesas spriedumā lietā *Glatze*⁽²⁸⁾, Tiesā var iesniegt lietas, pamatojoties uz 26. pantu, lai interpretētu un pārbaudītu to ES tiesību aktu likumību, ar kuriem tiek īstenots minētajā pantā noteiktais princips, proti, personu ar invaliditāti integrācija.

Hartas 39. un 40. pants attiecas uz tiesībām balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās.

Hartas 53. pantā noteikts, ka Hartā noteiktās tiesības interpretē saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un starptautiskajiem nolīgumiem, kuru līgumslēdzējas puses ir Savienība vai visas dalībvalstis. Tas ietver Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (ECTK) un *UNCRPD*. Proti, tiesības uz nediskrimināciju, kas nostiprinātas Hartas 21. pantā, būtu jāinterpretē, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru.

3.4. ES vēlēšanu tiesības

Attiecībā uz Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanas procedūru LESD 223. panta 1. punktā ir noteikts, ka, pirmkārt, Eiropas Parlaments izstrādā priekšlikumu noteikumiem, lai varētu tā deputātus ievēlēt tiešās vispārējās vēlēšanās saskaņā ar vienotu procedūru visās dalībvalstīs vai saskaņā ar visām dalībvalstīm kopīgiem principiem. Otrkārt, tajā precizēts, ka šo noteikumu pieņemšana ir ES Padomes kompetencē.

1976. gada Vēlēšanu aktā⁽²⁹⁾ ir noteikti kopējie principi, kas piemērojami Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanai tiešās vispārējās vēlēšanās.

Minētā akta 8. panta 1. punktā noteikts, ka, ievērojot citus noteikumus, “vēlēšanu procedūru katrā dalībvalstī reglamentē tās valsts noteikumi”.

2022. gada 3. maijā Eiropas Parlaments pieņēma tiesību akta projektu, ar kuru tiktu atcelts Vēlēšanu akts un aizstāts ar jaunu Padomes regulu par Eiropas Parlamenta

---

²⁷ [Ar Konvenciju tika izveidota CRPD komiteja — neatkarīga struktūra, kas uzrauga šā līguma piemērošanu.](#)

²⁸ [C-356/12. Glatzel.](#)

²⁹ [Akts par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās. Konsolidētais teksts.](#)

deputātu ievēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās⁽³⁰⁾. Tas ietvertu pasākumus, kas ļautu personām ar invaliditāti piedalīties vēlēšanu procesā vienlīdzīgi ar citām personām, tostarp personām, kurām atņemta tiesībspēja un rīcībspēja⁽³¹⁾. Tā arī ierosināja noteikt dalībvalstīm pienākumu veikt atbilstošus pasākumus, lai palīdzētu personām ar invaliditāti izmantot tiesības balsot vai nu patstāvīgi un aizklāti, vai ar izvēlētas personas palīdzību.

Starpinstitūciju diskusijas par šo tekstu turpinās.

3.5. Mobilo ES pilsoņu tiesības balsot

Saskaņā ar LESD 20. panta 2. punkta b) apakšpunktu un 22. pantu ES dalībvalstu pilsoņiem ir: a) tiesības balsot un tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās un dzīvesvietas dalībvalsts pašvaldību vēlēšanās ar tādiem pašiem nosacījumiem, kā attiecīgās valsts pilsoņiem, un b) ir tiesības balsot un kandidēt pašvaldību vēlēšanās savas dzīvesvietas dalībvalstī. Šīs divas tiesības ir piešķirtas arī saskaņā ar Hartu.⁽³²⁾

LESD 20. un 22. pants paredz, ka ES pilsoņi, kas dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsoņi ("mobilie" ES pilsoņi), var izmantot šīs tiesības ar tādiem pašiem nosacījumiem kā šīs valsts pilsoņi. Tādējādi valstu tiesību akti, kuros izklāstīti nosacījumi tiesību balsot izmantošanai tikai valsts mērogā, būtu jāpiemēro arī mobiliem ES pilsoņiem attiecībā uz pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanām.

Direktīva 93/109/EK⁽³³⁾ un Direktīva 94/80/EK⁽³⁴⁾ nosaka kārtību, kādā mobilajiem ES pilsoņiem ir tiesības balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās un pašvaldību vēlēšanās.

Komisija 2021. gada 25. novembrī pieņēma pasākumu kopumu demokrātijas stiprināšanai un vēlēšanu integritātes aizsardzībai. Tas ietvēra divus pārstrādātus

---

³⁰ [Priekšlikums PADOMES REGULAI par Eiropas Parlamenta deputātu ievēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās, ar ko atceļ Padomes Lēmumu 76/787/EOTK, EEK, Euratom un šim lēmumam pielikumā pievienoto Aktu par Eiropas Parlamenta deputātu ievēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās.](#)

³¹ "Ikvienam Savienības pilsonim, kurš sasniedzis 16 gadu vecumu, **tostarp personām ar invaliditāti neatkarīgi no viņu tiesībspējas un rīcībspējas**, ir tiesības balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās, neskarot spēkā esošās konstitucionālās sistēmas, kurās noteikts, ka minimālais balsstiesīgais vecums ir 18 vai 17 gadi."

³² Tāpēc visiem ierobežojumiem jāatbilst ES Pamattiesību hartas 52. pantam, un jo īpaši tiem jābūt paredzētiem ar likumu un jāievēro šo tiesību un brīvību būtība. Turklāt ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējās nozīmes mērķiem, ko atzinusi ES, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības, ievērojot proporcionalitātes principu.

³³ [Padomes 1993. gada 6. decembra Direktīva 93/109/EK, ar ko nosaka sīki izstrādātu kārtību balsstiesību un tiesību kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās izmantošanai Savienības pilsoņiem, kas dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav. Konsolidētais teksts.](#)

³⁴ [Padomes Direktīva 94/80/EK \(1994. gada 19. decembris\), ar kuru paredz sīki izstrādātus noteikumus par to, kā tiesības balsot un kandidēt pašvaldību vēlēšanās izmanto Savienības pilsoņi, kas dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav. Konsolidētais teksts.](#)

tiesību aktu priekšlikumus, kuros sīki izklāstīta kārtība attiecībā uz mobilo ES pilsoņu vēlēšanu tiesībām.⁽³⁵⁾

Ar šīm iniciatīvām tiek atjaunināti, precizēti un pastiprināti noteikumi, lai risinātu grūtības, ar kurām saskaras mobilie ES pilsoņi, tostarp pilsoņi ar invaliditāti. Mērķis ir nodrošināt plašu un iekļaujošu dalību vēlēšanās, atbalstīt šīs personu grupas to tiesību īstenošanā un aizsargāt vēlēšanu integritāti. Šajās iniciatīvās dalībvalstis arī tiek aicinātas, izmantojot piemērotus saziņas līdzekļus, veidus un formātus, nodrošināt mobilajiem ES pilsoņiem ar invaliditāti piekļuvi vēlēšanu informācijai. Tās paredz, ka mobiliem ES pilsoņiem būs vienlīdzīga piekļuve attālinātās un elektroniskās balsošanas iespējām ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem. Starpinstitūciju diskusijas par šiem tekstiem turpinās.

3.6. Politiskās reklāmas pārredzamība

Savā priekšlikumā par politiskās reklāmas pārredzamību un mērķtiecību⁽³⁶⁾, kas ir daļa no tās pašas tiesību aktu paketes, Komisija arī atgādināja par nepieciešamību padarīt pārredzamības paziņojumus, kas tiks pievienoti politiskajai reklāmai, pieejamus personām ar invaliditāti.

Starpinstitūciju diskusijas par šo tekstu turpinās.

3.7. Citi ES tiesību aktu teksti

Citi attiecīgie ES tiesību akti ir Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882⁽³⁷⁾ (Eiropas Piekļūstamības akts) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, Direktīvas 2014/24/ES⁽³⁸⁾ un 2014/25/ES⁽³⁹⁾ par publiskajiem iepirkumiem, Direktīva (ES) 2016/2102⁽⁴⁰⁾ (Tīmekļa piekļūstamības direktīva) un Direktīva 2010/13/ES⁽⁴¹⁾ (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva).

Eiropas Piekļūstamības akta 3. panta 1. punktā noteikts, ka personas ar invaliditāti ir personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt viņu pilnvērtīgu un efektīvu

---

³⁵ [Demokrātija un vēlēšanu tiesības \(europa.eu\)](http://europa.eu).

³⁶ [Priekšlikums — Eiropas Parlamenta un Padomes Regula par politiskās reklāmas pārredzamību un mērķorientēšanu.](#)

³⁷ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/882 \(2019. gada 17. aprīlis\) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām.](#)

³⁸ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES \(2014. gada 26. februāris\) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK.](#)

³⁹ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/25/ES \(2014. gada 26. februāris\) par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK.](#)

⁴⁰ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2016/2102 \(2016. gada 26. oktobris\) par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību.](#)

⁴¹ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/13/ES \(2010. gada 10. marts\), par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu \(Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva\)](#)

līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem. Komisija ierosināja izmantot to pašu definīciju priekšlikumā par Eiropas invaliditātes karti un Eiropas invalīdu stāvvietas izmantošanas karti⁽⁴²⁾.

4. ES dalībvalstīm piemērojamie starptautiskie standarti

Papildus *UNCRPD*, kuras līgumslēdzējas puses ir gan ES, gan tās dalībvalstis, ES dalībvalstis ir apņēmušās ievērot vairākus starptautiskos standartus saistībā ar personu ar invaliditāti vēlēšanu tiesībām.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk — “Konvencija”)⁽⁴³⁾, kurā nostiprinātas tiesības uz brīvām vēlēšanām, ir būtiska arī saistībā ar personu ar invaliditāti vēlēšanu tiesībām.

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rezolūcija 2155(2017) par personu ar invaliditāti politiskajām tiesībām aicina dalībvalstis veikt konkrētus un īpašus pasākumus, lai personām ar invaliditāti atvieglotu piekļuvi balsošanai un piedalīšanos vēlēšanās.⁽⁴⁴⁾

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) vairākās lietās izskatīja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas noteikumu par vēlēšanām saderību ar aizbildnībā esošu personu tiesību atņemšanu. Lietā *Alajos Kiss* pret Ungāriju⁽⁴⁵⁾ un vēl un nesenākajā lietā *Anatolij Marinov* pret Bulgāriju⁽⁴⁶⁾ ECT secināja, ka nekritiska balsstiesību atņemšana bez individualizēta tiesas novērtējuma un tikai pamatojoties uz garīgiem traucējumiem, kuru dēļ nepieciešama daļēja aizgādība, nevar tikt uzskatīta par saderīgu ar likumīgo vēlēšanu tiesību ierobežošanas pamatojumu. Tā nekonstatēja Konvencijas pārkāpumus lietās *Strøbye* un *Rosenlind* pret Dāniju⁽⁴⁷⁾ un *Caamaño Valle* pret Spāniju⁽⁴⁸⁾, kurās aizgādībā esošo personu balsstiesību atņemšana tika pamatota ar rūpīgu un individualizētu tiesas novērtējumu. ECT arī konstatēja, ka nevar izslēgt, ka iestāžu nespēja nodrošināt cilvēkiem ratiņkrēslus pienācīgu piekļuvi vēlēšanu

---

⁴² [Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko izveido Eiropas invaliditātes karti un Eiropas invalīdu stāvvietas izmantošanas karti](#). EST ir aplūkojusi invaliditātes jēdzienu/definīciju vairākās lietās, piemēram: lietā C-13/05, *Chacón Navas / Euresst Colectividades SA*, ECLI:EU:C:2006:456; lietā C-303/06, *Collmēr / Attridge Law*, ECLI:EU:C:2008:415; apvienotajās lietās C-335/11 un C-337/11, *HK Danmark*, kas darbojas *Jette Ring* vārdā / *Dansk almennyttigt Boligselskab* un *HK Danmark*, kas darbojas *Lone Skouboe Werge* vārdā / *Dansk Arbejdsgiverforening*, kas darbojas *Pro Display A/S* vārdā (*Ring* un *Skouboe Werge*), ECLI:EU:C:2013:222; lietā C-363/12, *Z. / A Government department, The Board of management of a community school*, ECLI:EU:C:2014:159; lietā C-354/13, *FOA*, kas darbojas *Karsten Kaltoft* vārdā, ECLI:EU:C:2014:2463; lietā C-395/15, *Daouidi / Bootes Plus SL* u. c., ECLI:EU:C:2016:917; lietā C-270/16, *Ruiz Conejero*, ECLI:EU:C:2018:17; lietā C-406/15 *Milkova*, ECLI:EU:C:2017:198.

⁴³ [Eiropas Cilvēktiesību konvencija \(coe.int\)](#).

⁴⁴ [Personu ar invaliditāti politiskās tiesības: demokrātijas jautājums](#).

⁴⁵ [Lieta Alajos Kiss pret Ungāriju](#).

⁴⁶ [Lieta Anatolij Marinov pret Bulgāriju](#).

⁴⁷ [Lieta Strøbye un Rosenlind pret Dāniju](#).

⁴⁸ [Lieta Caamaño Valle pret Spāniju](#).

iecirkņiem var ietekmēt viņu tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kas nostiprinātas Konvencijas 8. pantā.⁽⁴⁹⁾

Venēcijas komisija publicēja pārskatīto Skaidrojošo deklarāciju, kas pievienota Labas prakses kodeksam vēlēšanu jautājumos, par personu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās⁽⁵⁰⁾. Šī deklarācija papildina piecus principus, kas ir Eiropas vēlēšanu mantojuma pamatā: vispārējas, vienlīdzīgas, brīvas, aizklātas un tiešas vēlēšanas, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti var izmantot tiesības balsot vienlīdzīgi ar citiem.

Viens no Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) Demokrātijas un cilvēktiesību biroja (*ODHIR*) pasākumiem ir vēlēšanu novērošana. *ODHIR* vēlēšanu novērošanas misijas novērtē informācijas materiālu, kandidātu sarakstu, vēlēšanu zīmju un vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību. Papildus EDSO Kopenhāģenas dokumentam un Eiropas Padomes standartiem, piemēram, Venēcijas komisijas izdotajam Labas prakses kodeksam vēlēšanu jautājumos un pārskatītajai Skaidrojošajai deklarācijai par personu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās, *ODHIR* vēlēšanu novērošanas ziņojumos arvien vairāk atsaucas uz *UNCRPD* un uz ECT judikatūras ietekmi.⁽⁵¹⁾

5. Vide, kas atbalsta līdzdalību vēlēšanās

Lai atbalstītu personu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās, ir nepieciešama daudzpusīga pieeja, lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti ir vispārēji labāka piekļūstamība attiecīgajai videi, pakalpojumiem un informācijai.

Turpmākajos punktos izklāstīta dalībvalstu vēlēšanu labā prakse. I pielikumā, kas izstrādāts, pamatojoties uz šo labo praksi, sniegts praktisks kontrolsaraksts, kurā norādīti dažādi risināmie jautājumi.

5.1. Īpašu politiku izstrāde

Kopā ar dažādām iesaistītajām struktūrām, tostarp valsts, reģionālā un vietējā līmeņa kompetentajām iestādēm, līdztiesības iestādēm un vēlēšanu iestādēm, ir jāizstrādā īpaša politika.

Vairākas dalībvalstis ir izstrādājušas šādu politiku. Piemēram, Nīderlandē 2021. un 2022. gadā leklīetu un karalistes attiecību ministrija sadarbībā ar invalīdu organizācijām un citām interešu grupām, Nīderlandes pašvaldību asociāciju, Nīderlandes Pilsoņu interešu asociāciju, Vēlēšanu padomi un Veselības, labklājības un sporta ministriju izstrādāja rīcības plānu par pieejamu balsošanu. Plāna mērķis bija uzlabot vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību, sniegt ikvienam saprotamu informāciju

---

⁴⁹ [Lieta *Mólka pret Poliju*, 2006.](#)

⁵⁰ [Revised Interpretative Declaration to the Code of Good Practice in Electoral Matters on the Participation of People with Disabilities in Elections.](#)

⁵¹ Plašākai informācijai skatīt Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) [rakstu "Elections"](#).

par balsošanu, labāk informēt vēlēšanu iecirkņa darbiniekus par piekļūstamību un mudināt politiskās partijas savā vēlēšanu kampaņā runāt un rakstīt vienkāršā valodā.

Malta savā Nacionālajā stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām 2021.–2030. gadam ir izklāstījusi pasākumus, lai atbalstītu kandidātus ar invaliditāti pašvaldību, valsts un ES vēlēšanās. Vēlēšanu komisijas, politisko partiju un kandidātu ar invaliditāti pārstāvji cieši sadarbojas ar Personu ar invaliditāti tiesību komiteju, lai līdz 2026. gadam izstrādātu un īstenotu atbalstošus likumdošanas un politikas pasākumus.

Liela daļa vēlēšanu iestāžu darba ir saistīta ar vēlēšanu plānošanas posmu. Izmantojot visaptverošu plānošanu un īpašu politiku un pasākumus, šīs iestādes var palīdzēt nodrošināt, ka vēlēšanas ir iekļaujošas, un palīdzēt palielināt personu ar invaliditāti līdzdalību, jo īpaši, ja tas ir transversāls mērķis, kas iekļauts vēlēšanu darbības plānos.

5.2. Informētības uzlabošana un attieksmes maiņa

Dalībvalstis ir izmantojušas dažādas pieejas, lai atbalstītu to personu ar invaliditāti vēlēšanu tiesības, kuras piedalās vēlēšanu procesā. Vairākās dalībvalstīs vairākas dažāda līmeņa iestādes, tostarp līdztiesības struktūras un vēlēšanu iestādes, strādā, lai palielinātu personu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās un informētību par politiskajiem procesiem. Tas ietver sanāksmju organizēšanu, īpašu informācijas kampaņu vadīšanu, komunikācijas komplektu, izglītojošu lapu (lai palīdzētu sagatavoties vēlēšanām) un bukletu, kuri ir viegli lasāmā valodā un kuros iekļauti attēli un diagrammas, izstrādi.

Valsts stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām *An Equitable Romania, 2022-2027*⁽⁵²⁾) Rumānija ir apņēmusies sadarbībā ar invalīdus pārstāvošām organizācijām īstenot informācijas kampaņu personām ar invaliditāti par piedalīšanos vēlēšanās un referendumos. Var būt lietderīgi uzlabot informētību, izmantojot videomateriālus, kas paredzēti personām ar invaliditāti, kā tas ir Somijā.⁽⁵³⁾

Īrijas jaunizveidotajai Vēlēšanu komisijai ar nosaukumu *An Coimisiún Toghcháin* ir jauna vēlētāju izglītošanas un informēšanas funkcija — strādāt, lai palielinātu līdzdalību Īrijas demokrātiskajos procesos un veicinātu izpratni par tiem. Saistībā ar sabiedrības iesaistīšanas uzdevumiem tā veicinās nepietiekami aptvertu grupu, piemēram, personu ar invaliditāti, līdzdalību vēlēšanās.⁽⁵⁴⁾

Citas struktūras veic informētības uzlabošanas pasākumus. Piemēram, Eiropas Invaliditātes forums koordinē ES finansētu projektu "Invaliditātes tiesības Eiropas vēlēšanās" (*Disability Rights in the European Elections, DREE*), kura mērķis ir palielināt personu ar invaliditāti politisko līdzdalību 2024. gada Eiropas vēlēšanās.

---

⁵² [Strategia națională „O Românie echitabilă”, 2022-2027 – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități \(gov.ro\).](#)

⁵³ Skatīt, piemēram [Yle broadcasts municipal election debate in 'Easy Finnish'](#).

⁵⁴ [Ireland's Statutory, Independent Electoral Commission.](#)

Kopā ar septiņām nacionālajām asociācijām *DREE* projekts pilnvaro un mobilizē personas ar invaliditāti kļūt par vēlētājiem, kandidātiem un atbalstītājiem.⁽⁵⁵⁾

2011. gadā *Inclusion Europe* īstenoja projektu *Accommodating Diversity for Active Participation in European Elections*, ko finansēja no Pamattiesību un pilsonības programmas līdzekļiem un kas veicināja izpratni par šķēršļiem vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanai personām ar invaliditāti Eiropā. Tā arī izstrādāja ceļvedi⁽⁵⁶⁾ ar nosaukumu *Voting for All!, Recommendations for Accessible Elections in Europe*⁽⁵⁷⁾ (*Ieteikumi par pieejamām vēlēšanām Eiropā*) un labās prakses apkopojumu par pieejamām vēlēšanām Eiropā⁽⁵⁸⁾, kas publicēti angļu, franču un čehu valodā. Nākamajās Eiropas Parlamenta vēlēšanās *Inclusion Europe* rīkos izpratnes veicināšanas kampaņu, pievēršot uzmanību sievietēm ar intelektuālās attīstības traucējumiem un politiskajai līdzdalībai. Kampaņa ietvers virkni interviju ar pašreizstāvības sievietēm ar invaliditāti politikā, lai uzklautu viņu viedokļus par balsošanas un ievēlēšanas nozīmi sievietēm ar invaliditāti. Tā popularizēs videoklipus par balsošanu un aizbildnības jautājumiem un veicinās personu ar invaliditāti informētību par vēlēšanām, īstenojot saziņas kampaņu.

5.3. Sadarbība ar organizācijām, kas atbalsta personu ar invaliditāti tiesības.

Lielākajā daļā dalībvalstu organizācijas, kas atbalsta personu ar invaliditāti tiesības, ir iesaistītas visos vēlēšanu cikla posmos, izmantojot ciešu dialogu un sadarbību ar attiecīgajām iestādēm. Piemēram, šīs organizācijas tiek iesaistītas jaunu noteikumu apspriešanas un izstrādes procesā attiecībā uz palīdzību balsošanā vai noteikumu par palīdzību saistībā ar konkrētām vēlēšanām novērtēšanā.

Horvātijā un Spānijā invalīdu organizācijas ir iesaistījušās kopīgos projektos un veido kandidātu sarakstu skaņu ierakstus, lai atbalstītu vēlētājus ar redzes traucējumiem vai vēlētājus ar audiovizuāliem traucējumiem. Šādu atbalstu sniedz tulki, kas šos vēlētājus pavada no mājām līdz vēlēšanu iecirknim un atpakaļ, nodrošinot zīmju valodas tulkojumu vai citu īpašu tulkojumu, kā arī palīdzot aizpildīt vēlēšanu zīmes.

Invalīdu organizācijas var arī palīdzēt sagatavot oficiālos vēlēšanu materiālus un mācības, tostarp ar vēlēšanām saistītu informāciju vienkāršā valodā, kā tas ir Lietuvā, Luksemburgā un Portugālē, un viegli saprotamas vēlēšanu zīmes, kā tas ir Ungārijā. Tās īsteno arī savas iniciatīvas, lai veicinātu vēlēšanu piekļūstamību. Piemēram, tās izplata informāciju par vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību un nodrošina vēlēšanu amatpersonām mācības par piekļūstamību. Somijas Tieslietu ministrija kopā ar Somijas Vājredzīgo federāciju atbalsta vēlēšanu informācijas sniegšanu cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Spānijā pieejama balsošanas procedūra personām ar redzes traucējumiem, izmantojot Braila raksta lasīšanas un rakstīšanas sistēmu, tiek īstenota sadarbībā ar *ONCE* (valsts organizācija Spānijas

---

⁵⁵ [Disability Rights in the European Elections \(DREE\)](#).

⁵⁶ [Creating successful campaigns for more accessible elections \(inclusion-europe.eu\)](#).

⁵⁷ [Recommendations for Accessible Elections in Europe](#).

⁵⁸ [Good Practices for Accessible Elections in Europe](#).

neredzīgajiem iedzīvotājiem⁽⁵⁹⁾⁾). Spānijas iestāžu un invalīdu organizāciju sadarbība, lai novērstu šķēršļus, ar kuriem nākas saskarties vēlēšanu procesa laikā, ir arī ļāvuši vēlēšanu iecirkņos izmantot pieejamas norādes un viegli lasāmu rokasgrāmatu vēlēšanu iecirkņu darbiniekiem.

Vairākās dalībvalstīs vēlēšanu iecirkņu piekļūstamība tiek novērtēta, izmantojot kontrolsarakstus, ko kopīgi izveidojušas kompetentās iestādes un invalīdu organizācijas vai ko izstrādājušas pašas organizācijas. Šādas organizācijas var arī atbalstīt iestādes, sagatavojot aptaujas anketas, kā tas notiek Latvijā, pamatnostādnes, kā tas notiek Beļģijā un Rumānijā, kā arī sniedzot ieteikumus, vācot un iesniedzot atsauksmes par vēlēšanu iecirkņu un vēlēšanu materiālu piekļūstamību. Tās var iesaistīties arī vēlēšanu iecirkņu pārbaudēs, lai pārliecinātos, vai tie ir pieejami, kā tas tiek darīts Lietuvā.

Citas dalībvalstis, piemēram, Horvātija, Īrija, Rumānija un Spānija, ir formalizējušas sadarbību ar invalīdu organizācijām, noslēdzot īpašus nolīgumus vai izveidojot darba grupas.

Saskaņā ar 2021. gadā parakstīto vienošanos starp Spānijas Iekšlietu ministriju un asociāciju *Plena Inclusión España* (Pilnīga iekļaušana Spānijā) pēdējo pašvaldību vēlēšanu laikā 2023. gadā tika uzsākts izmēģinājuma projekts⁽⁶⁰⁾ par pieejamām norādēm⁽⁶¹⁾. Tas ietvēra plakātu izplatīšanu, lai veicinātu kognitīvo piekļūstamību (personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem un gados vecākiem cilvēkiem) vēlēšanu vietās Madrides pilsētā; šajā projektā sadarbojās arī valdības delegācija Madridē. Projekts, kas tika īstenots arī pēdējās parlamenta vēlēšanās, ietvēra septiņas piktogrammas, ko izstrādāja *Plena Inclusión*, lai atvieglotu piekļuvi vēlēšanu iecirkņim, un ceļvedi⁽⁶²⁾. Paredzēts, ka turpmākajos uzaicinājumos iesniegt priekšlikumus šis projekts tiks attiecināts arī uz citām pilsētām.

5.4. Ēku piekļūstamības un izmantojamības uzlabošana

Lielākā daļa dalībvalstu ir pieņēmušas īpašas prasības, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti var piekļūt ēkām. Ēkām ir jābūt droši un bez šķēršļiem izmantojamām personām ar kustību traucējumiem. Piekļūstama ēka nozīmē, ka tā ir ērti, droši un patstāvīgi izmantojama ikvienam, tostarp personām ar invaliditāti vai grupām, kurām nepieciešami īpaši instrumenti vai tehniski pasākumi. Ēkās un infrastruktūrā jābūt vismaz vienam pieejamam ceļam, kas nodrošina drošu un ērtu piekļuvi personām ar kustību traucējumiem.

5.5. Mācības un īpašs atbalsts vēlēšanu amatpersonām

Vairākās dalībvalstīs pamatnostādnes un rokasgrāmatas — parasti sagatavotas sadarbībā ar invalīdu organizācijām — vēlēšanu iecirkņu amatpersonām sniedz

---

⁵⁹ [ONCE tīmekļvietne](#).

⁶⁰ [Accessibility](#). Elecciones Generales Julio 2023.

⁶¹ 2023. gada 28. maijs.

⁶² [Guía para señalar los colegios electorales](#).

informāciju par to, kā personām ar invaliditāti atvieglot balsošanu, tostarp, kā nodrošināt šādu vēlētāju reģistrāciju un sniegt viņiem palīdzību, kas pielāgota attiecīgajam invaliditātes veidam. Vēlēšanu iecirkņu amatpersonas tiek mācītas arī par to, kā sazināties ar personām ar invaliditāti un palīdzēt tām izmantot tiesības balsot patstāvīgi vai ar palīdzību.⁽⁶³⁾ Dānija sagatavo arī anketas ar jautājumiem vēlēšanu amatpersonām, lai pārbaudītu viņu zināšanas par to, kā palīdzēt vēlētājiem. Nīderlandē personas ar invaliditāti var kļūt par brīvprātīgajiem un vadīt vēlēšanu iecirkņus.⁽⁶⁴⁾ Horvātijā vēlēšanu amatpersonām tiek nodrošinātas mācības par to, kā palīdzēt vēlētājiem ar invaliditāti, un tiek publicēta īpaša informācija par balsošanas procedūrām personām ar invaliditāti, lai to izplatītu vēlēšanu komisijām.

Spānija nodrošina īpašu valsts finansētu atbalstu personām ar redzes, dzirdes vai intelektuālās attīstības traucējumiem. Šis atbalsts ietver viegli lasāmas rokasgrāmatas un bezmaksas magnētiskās indukcijas cilpas pakalpojumu vēlēšanu iecirknī personām, kam ir dzirdes traucējumi (dzirdes aparātu lietotājiem) un kas ir ieceltas par vēlēšanu iecirkņa locekļiem (gan pilntiesīgiem, gan aizstājējiem). Tas arī nodrošina bezmaksas zīmju valodas tulka pakalpojumus tādām personām ar dzirdes traucējumiem, kuras ieceltas par vēlēšanu iecirkņa amatpersonām, un personām ar redzes un kognitīviem traucējumiem pēc viņu pieprasījuma.⁽⁶⁵⁾

6. Darbs ar personām ar invaliditāti vēlēšanu cikla laikā

6.1. Oficiālo paziņojumu piekļūstamība

Lielākā daļa dalībvalstu (tostarp Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Francija, Itālija, Īrija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Rumānija, Spānija, Ungārija, Vācija, Zviedrija) sagatavo un izplata vēlētāju izglītošanas materiālus un sniedz informāciju par vēlēšanām, tostarp īpašām vēlētāju grupām, piemēram, personām ar invaliditāti. Tās sniedz informāciju par vēlēšanām dažādos formātos, piemēram, video, audio, lielizmēra drukā, bukletos, izdales materiālos un brošūrās viegli lasāmā valodā, Braila rakstā un lietotnes “DAISY” audiogrāmatās.

Tīmekļvietnēm, kurās sniedz informāciju par vēlēšanām, jāatbilst starptautiskajām piekļūstamības prasībām, piemēram, Tīmekļa satura piekļūstamības pamatnostādņēm⁽⁶⁶⁾. Tīmekļvietnes pakāpeniski kļūst arvien pieejamākas visās dalībvalstīs. Dažos gadījumos vēlētāji var ziņot par šāda satura piekļūstamības trūkumiem, izmantojot saziņas veidlapu, piemēram, Vācijā.

Dažas dalībvalstis izstrādā arī īpašus digitālos formātus, piemēram, videoklipus un lietotnes, lai palīdzētu iesaistīt personas ar invaliditāti un novērstu šķēršļus. Citās

---

⁶³ Piemēram, Beļģijā, Dānijā, Horvātijā, Igaunijā, Īrijā, Kiprā, Lietuvā, Portugālē, Rumānijā, Spānijā, Zviedrijā.

⁶⁴ [Accessible and inclusive elections in the Netherlands](#).

⁶⁵ Šos pakalpojumus var pieprasīt apgabala vēlēšanu komisijai rakstveidā septiņu dienu laikā pēc paziņojuma par iecelšanu.

⁶⁶ [WCAG 2 Overview of the Web Accessibility Initiative \(WAI\) - W3C](#).

valstīs, piemēram, Čehijā, bukletos ir iekļauti kvadrātkodi, kas ļauj piekļūt vēlēšanu zīmju paraugiem, un videoieraksti zīmju valodā cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Somija pirms katrām vēlēšanām nodrošina palīdzības tālruni un lietotnes *WhatsApp* pakalpojumu. Grieķija piedāvā tiešsaistes pakalpojumu “Zini, kur balsot” — vēlētāji var aizpildīt veidlapu ar personas pamatinformāciju un automātiski saņemt informāciju par vēlēšanu iecirkni, kurā viņi balsos, tostarp adresi un piekļuves karti vēlēšanu iecirknim. Lietuvā Centrālās vēlēšanu komisijas sagatavotie vai pasūtītie ar vēlēšanām saistītie videomateriāli tiek pārraidīti valsts televīzijas kanālos un ziņu portālos, kā arī tulkoti zīmju valodā.

Vairākās dalībvalstīs, piemēram, Francijā un Grieķijā, plašsaziņas līdzekļu raidorganizācijas tiek mudinātas nodrošināt pieejamību visiem raidījumiem par vēlēšanām: TV ziņām, kandidātu debatēm, raidījumiem un dokumentālām filmām par vēlēšanu kampaņām un kandidātiem. Tie var nodrošināt piekļūstamību, pievienojot subtitrus (tiešraidēs — sinhronos) un tulkojumu zīmju valodā. Francijas plašsaziņas līdzekļu regulators publicēja ceļvedi ar konkrētiem piemēriem, lai uzlabotu tulkojuma zīmju valodā vizuālo kvalitāti.⁽⁶⁷⁾ Francijas televīzijas pakalpojumu sniedzējiem, kuru vidējā gada auditorija pārsniedz 2,5 % no kopējās auditorijas, ir pienākums nodrošināt personām ar dzirdes traucējumiem piekļuvi visiem vēlēšanu ziņu raidījumiem, nodrošinot subtitrus vai zīmju valodu. Attiecībā uz Francijas prezidenta vēlēšanām visiem kandidātiem ir jānodrošina pieejami televīzijas sižeti vismaz ar subtitriem, pat ja daži kandidāti nodrošina arī zīmju valodu.⁽⁶⁸⁾ Neatkarīga iestāde, kas atbildīga par kampaņas noteikumu noteikšanu plašsaziņas līdzekļos, pārbauda šā pienākuma izpildi.⁽⁶⁹⁾ Citiem Francijas televīzijas pakalpojumu sniedzējiem ir pienākums veicināt personām ar dzirdes traucējumiem piekļuvi (ar subtitriem vai zīmju valodu) galvenajām vēlēšanu ziņu programmām laikā, kad tās skatās maksimālais skatītāju skaits, un nodrošināt kandidātu debašu pieejamību. Kandidāti, kas uzaicināti uzstāties televīzijas platformās, var arī noskaidrot, vai televīzijas kanāli patiešām nodrošina šīs piekļūstamības iespējas.⁽⁷⁰⁾

Vairākas dalībvalstis (piemēram, Igaunija, Lietuva, Ungārija un Vācija) dalās ar informāciju par vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību, izmantojot digitālo karšu lietojumprogrammas, vēlēšanu iestāžu tīmekļvietnēs vai vēlētājiem nosūtītajā paziņojumā par vēlēšanām.

Vācijā vēlētājiem sniegtajā informācijā par vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietu ir vairākas piktogrammas, kurās aprakstīts vēlēšanu iecirkņa izvietojums un norādīti tālruņa numuri.

---

⁶⁷ [Guide de mise en image de la Langue des signes française.](#)

⁶⁸ [Présidentielle 2022 : comment l'Arcom renforce l'accessibilité de la campagne électorale.](#)

⁶⁹ [Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique.](#)

⁷⁰ [Le vote des personnes en situation de handicap: l'accessibilité des opérations de vote. Les élections en France.](#)

Nīderlande nodrošina tiešsaistes rīku⁽⁷¹⁾, kas ļauj atrast personām ar invaliditāti pieejamus vēlēšanu iecirkņus. Šajā rīkā ir dažādi meklēšanas kritēriji, tostarp vizuālie palīglīdzekļi, dzirdes palīglīdzekļi, dzirdes invalīdiem piemērota akustika un citas pieejamas telpas.

Francija vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietas un darbalaika norādīšanai izmanto arī ārējos informācijas standus, kuriem jāatbilst īpašām prasībām, lai nodrošinātu informācijas salasāmību un redzamību.

Spānijā vēlēšanu iecirkņiem jābūt pienācīgi marķētiem, tostarp norādēm par pieejamām telpām un darbalaiku.

Ungārijā vēlēšanu informēšanas kampaņas ietver individuālus paziņojumus vēlētajiem un īpašus paziņojumus personām ar invaliditāti. Pēc vēlētaja pieprasījuma tās nodrošina balsošanas kartes viegli lasāmā valodā un pievienotu viegli lasāmu materiālu.

Nīderlande nodrošina pašvaldībām un citiem partneriem digitālo rīku kopumu, kas ietver vairākus komunikācijas rīkus vēlētajiem ar invaliditāti. Tajā ir sniegta informācija par to, kādas iespējas ir pieejamas vēlēšanu iecirknī, lai vēlētaji varētu patstāvīgi nodot balsi. Tā arī sniedz informāciju par vēlēšanām pieejamā valodā un zīmju valodā īpašā tīmekļvietnē. Rīku kopumā ir iekļauta arī, piemēram, digitāli pieejama vēlēšanu zīmes versija. Visos komunikācijas materiālos par vēlēšanām uzsvars tiek likts uz vizuālo saziņu, cik vien iespējams, un skaidras valodas lietošanu. Sadarbībā ar interešu grupām ir izstrādāti un pieejami komunikācijas materiāli personām ar invaliditāti. Tas ietver norādījumus par to, kā balsot: balsošanas veidni, skrejlapu un vēlēšanu avīzi vēlētajiem ar (viegliem) kognitīviem traucējumiem, infografiku par palīglīdzekļiem vēlēšanu iecirknī, informatīvus videoklipus zīmju valodā, vēlēšanu zīmes digitāli pieejamu versiju un pilnvarojuma apliecinājumu, kas pieejams tiešsaistē, īpašā tīmekļvietnē informāciju par piekļūstamības iespējām vēlēšanu iecirkņos. Turklāt dažas pašvaldības pirms vēlēšanām organizē pārbaudes balsojumu, lai dotu vēlētajiem iespēju “izmēģināt” balsošanu un lai vēlēšanu dienā viņi varētu balsot patstāvīgi.

Spānija nodrošina klientu bezmaksas apkalpošanas tālruņa numuru personām, kuras plāno izmantot pieejamu balsošanas procedūru, — lasīšanas un rakstīšanas sistēmu Braila rakstā. Šis tālruņa dienests sniedz arī informāciju par vēlēšanu kandidātiem un citiem balsošanas procedūras aspektiem.

Zviedrija nodrošina “runājošu” tīmekļvietni personām ar redzes traucējumiem un personām, kurām ir grūtības lasīt tekstu (piemēram, personām ar disleksiju), lai tās varētu klausīties skaļi nolasītu informāciju.

---

⁷¹ Tīmekļvietnē [Alle stembureaus in Nederland](#) ir informācija par vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietām un to, cik lielā mērā tie ir (papildus) pieejami.

6.2. Politiskās reklāmas piekļūstamība

Francijā kandidāti tiek aicināti visus vēlēšanu kampaņas dokumentus (piemēram, skrejlapas) vienlaicīgi darīt pieejamus drukātā papīra formā, tīmekļvietnē (kas atbilst juridiskajām piekļūstamības prasībām⁽⁷²⁾) un pieejamā formātā, kam ir pierādījuma vērtība, saskaņā ar 2005. gada Likumā par vienlīdzīgām tiesībām un iespējām noteiktajiem piekļūstamības kritērijiem. Tiem jābūt pieejamiem arī viegli lasāmā un saprotamā versijā. Šim materiālam jābūt pieejamam no vēlēšanu kampaņas sākuma līdz vēlēšanu iecirkņu slēgšanai.⁽⁷³⁾

Vairākās dalībvalstīs, piemēram, Ungārijā un Spānijā, sponsoriem ir jānodrošina politiskās reklāmas pieejamība. Lietuvā, sākot ar 2019. gadu, Centrālā vēlēšanu komisija informē kandidātus, ka, gatavojot vēlēšanu materiālus, viņiem jāņem vērā vēlētāju ar invaliditāti vajadzības.

Spānijā politiskajām organizācijām ir jānodrošina, ka to publiskās aktivitātes ir pieejamas personām ar invaliditāti, un, kad vien iespējams, jāsniedz pieejama informācija. Tas ietver tīmekļvietnes, drukātos materiālus personām ar invaliditāti pieejamos formātos, palīdzības pakalpojumus pa tālruni un audiovizuālos formātus. Valstij piederošajām nacionālajām televīzijām un radiostacijām ir pienākums atvēlēt brīvu vietu tādu kandidātu, politisko partiju, federāciju, koalīciju un vēlētāju grupu politiskajai reklāmai, kas atbilst personu ar invaliditāti īpašām piekļūstamības vajadzībām.

2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām Vācijas Neredzīgo un vājredzīgo asociācija pārbaudīja vēlēšanu kampaņā izmantoto materiālu lietojamību un lasāmību ekrānlasītāju lietotājiem. Viņi sarindoja materiālus pēc noteiktiem kritērijiem un nosūtīja šā novērtējuma rezultātus politiskajām partijām, kas kandidēja vēlēšanās.⁽⁷⁴⁾

7. Universāls dizains un saprātīgi pielāgojumi vēlēšanu ciklā — procedūras, telpas un materiāli

7.1. Reģistrācijas procedūras

Reģistrācijas procedūru izmantošana vēlēšanu procesā — neatkarīgi no to mērķa — sniedz būtiskas iespējas atvieglot mijiedarbību starp personām ar invaliditāti un kompetentajām iestādēm, tostarp izmantojot dažādus pieejamus rīkus un līdzekļus, piemēram, pieejamas papīra un digitālās veidlapas. Ja reģistrācija notiek klātienē, īpaši svarīga ir norises vietu un informācijas piekļūstamība.

---

⁷² RGAA: référentiel général d'amélioration de l'accessibilité, décret No 2009-546 du 14 mai 2009 modifié en septembre 2019.

⁷³ [Le vote des personnes en situation de handicap: l'accessibilité des opérations de vote. Les élections en France.](#)

⁷⁴ [Sertifikātu pasniegšanas ceremonija — Vācijas Neredzīgo un vājredzīgo asociācija.](#)

Lielākajā daļā dalībvalstu vēlētāju reģistrācija valsts vēlēšanās ir automātiska. Divas dalībvalstis — Kipra un Īrija — izmanto aktīvu vēlētāju reģistrāciju, savukārt citas izmanto tiešsaistes rīkus, lai reģistrētu vēlētāju izvēli vai tiesības uz konkrētu balsošanas procedūru, piemēram, balsošanu pa pastu vai mobilo balsošanu. Lai atvieglotu šo rīku izmantošanu, dalībvalstis ir ieviesušas piekļūstamības prasības un nodrošinājušas, ka tiešsaistes saturs ir pieejams no dažādām ierīcēm. Tās ir izstrādājušas arī vienkāršotas veidlapas skaidrā un uz lietotāju orientētā valodā. Kiprā apgabalu administrāciju biroji, kas izskata pieteikumus par reģistrāciju vēlētāju sarakstos, ir pieejami personām ar invaliditāti. Lai atvieglotu šo procesu, ļoti svarīgi ir arī nodrošināt pieejamu informāciju par vēlētāju reģistrāciju, kā to dara vairākas dalībvalstis, piemēram, Luksemburga.

Dažās dalībvalstīs kandidāti var saņemt īpašu atbalstu, piemēram, nelielas dotācijas tulkojumam zīmju valodā un transportam, kas var atvieglot dokumentu iesniegšanu, ja tas tiek darīts tikai klātienē. Citās dalībvalstīs, piemēram, Rumānijā⁽⁷⁵⁾, kandidāti atbalsta parakstus varēja vākt arī elektroniski.

7.2. Vēlēšanu iecirkņu, vēlēšanu kabīņu un vēlēšanu kastu piekļūstamības palielināšana

Lielākā daļa dalībvalstu ir pieņēmušas vairākas prasības, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti var balsot vēlēšanu iecirknī. Prasības attiecas uz dažādiem balsošanas procesa aspektiem un mijiedarbību ar vēlētājiem ar invaliditāti balsošanas telpās, vēlēšanu materiāliem un vēlēšanu darbiniekiem⁽⁷⁶⁾. Tas ietver ierašanos vēlēšanu iecirknī un iekļūšanu tajā, vēlētāja identifikāciju, parakstīšanos vēlētāju sarakstā ar roku vai elektroniski, iekļūšanu vēlēšanu kabīnē, balsošanu ar vēlēšanu zīmēm papīra formā vai balsošanas iekārtām, vēlēšanu zīmes papīra formā ievietošanu vēlēšanu kastē un vēlēšanu iecirkņa pamešanu. Vairākas dalībvalstis ir sagatavojušas detalizētas pamatnostādnes un kontrolsarakstus, kas bieži izstrādāti kopā ar invalīdu organizācijām un aptver dažādus kritērijus, sākot no iespējām piekļūt ar sabiedrisko transportu un beidzot ar to, vai ir uzbrauktuves un politikas pasākumi balsošanai “bez rindas”. Piemēram, Malta atvieglo balsošanu personām ar invaliditāti, dodot tām priekšroku rindā (noteiktā laikā) attiecīgajā vēlēšanu iecirknī.

Dažās dalībvalstīs, piemēram, Austrijā⁽⁷⁷⁾ un Ungārijā, katrai pašvaldībai ir jānodrošina vismaz viens vēlēšanu iecirknis bez šķēršļiem. Citās dalībvalstīs,

---

⁷⁵ Parlamenta vēlēšanu gadījumā.

⁷⁶ Austrija, Beļģija, Bulgārija, Dānija, Francija, Grieķija, Igaunija, Itālija, Īrija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovēnija, Somija, Spānija, Ungārija, Vācija un Zviedrija.

⁷⁷ Saskaņā ar 2023. gada Tiesību balsot grozījumu likumu (*Wahlrechtsänderungsgesetz 2023*) no 2024. gada visiem vēlēšanu iecirkņiem jāatbilst *Bundes-Behindertengleichstellungsgesetz* (Federālais likums par vienlīdzīgām iespējām personām ar invaliditāti) 6. punkta pamatnosacījumiem. Saskaņā ar šo noteikumu visiem vēlēšanu iecirkņiem jābūt pieejamiem cilvēkiem ar invaliditāti bez šķēršļiem, ņemot vērā tehniskās iespējas. Jebkurā gadījumā katrā ēkā, kurā ir izveidots vēlēšanu iecirknis, vismaz viens vēlēšanu iecirknis ar vēlēšanu kabīnēm ir jā dara

piemēram, Francijā, Nīderlandē, Spānijā un Slovēnijā, visiem vēlēšanu iecirkņiem ir jābūt obligāti pieejamiem. Citas dalībvalstīs, piemēram, Grieķija, saskaņā ar Nacionālo rīcības plānu personām ar invaliditāti cenšas izveidot pašvaldību (pirmās pakāpes pašvaldību) līmenī pieejamu to ēku reģistru, kuras tiks izmantotas arī kā vēlēšanu iecirkņi. Citās dalībvalstīs, piemēram, Īrijā, vēlēšanu amatpersonām ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību, tostarp katrā vēlēšanu iecirknī jānodrošina piemērots galds un krēsls, kas novietoti tā, lai nodrošinātu balsošanas slepenību un nodrošinātu ērtāku atrašanās vietu vēlētājiem, kuri pārvietojas ratiņkrēsls, kuriem ir fiziska invaliditāte, redzes traucējumi, vai gados vecāki vēlētājiem.

Vairākās dalībvalstīs, piemēram, Beļģijā, Luksemburgā un Nīderlandē, stāvvietām pie vēlēšanu iecirkņiem jāatbilst stingrām prasībām attiecībā uz apzīmējumiem un segumu. Vēlēšanu iecirkņiem jābūt pieejamiem ar sabiedrisko transportu. Personām ar invaliditāti, tostarp personām ratiņkrēsls, jābūt iespējai iekļūt vēlēšanu iecirkņos, pārvietoties pa tiem un izkļūt no tiem normālos darba apstākļos, vajadzības gadījumā veicot pagaidu vai pastāvīgus pasākumus (kā Beļģijā, Dānijā, Francijā, Igaunijā, Īrijā, Lietuvā, Luksemburgā, Nīderlandē, Rumānijā, Slovēnijā, Somijā, Vācijā un Zviedrijā). Tas ietver vienstāva ēku prioritāru izmantošanu, plašas durvju atveres ar automātisku vai vieglu vadību, uzbrauktuves ar nelielu slīpumu, nepārtrauktas margas, plakanas manevrēšanas zonas pirms durvīm, pietiekami platus koridorus, netraucētus ceļus, piemērotu apgaismojumu, krēslus uzgaidāmajā zonā, pielāgotas norādes, ceļņus, krāsu zīmes un citus piemērotus līdzekļus, kas vēlētājiem ar redzes traucējumiem palīdz saprast virzienu. Citas dalībvalstīs, piemēram, Dānija, Francija, Luksemburga, Nīderlande un Spānija, atļauj personām ar invaliditāti iekļūt ar suņiem pavadoniem.

Dažās dalībvalstīs, piemēram, Beļģijā, Spānijā⁽⁷⁸⁾ un Rumānijā⁽⁷⁹⁾, ar likumu nosaka vēlēšanu iecirkņu tehniskās specifikācijas. Vēlēšanu kabīnes ir jāveido tā, lai tās atbilstu personu ar invaliditāti, jo īpaši ratiņkrēslu lietotāju, vajadzībām. Piemēram, Luksemburgā, Francijā un Itālijā katrā vēlēšanu iecirknī viena no kabīnēm ir jāparedz invalīdu piekļuvei. Tas nozīmē, ka tām jābūt noteiktam minimālajam izmēram, izvietotām telpā, kurā ir pietiekami daudz vietas, lai veiktu pagriešanos, un aprīkotām ar īpašām funkcijām, piemēram, horizontāliem atbalsta stieņiem, galdiem vai plauktiem noteiktā augstumā vai regulējamiem ar pietiekamu vietu kājām, kā arī pietiekamu apgaismojumu. Dažās dalībvalstīs, piemēram, Nīderlandē, ir pieejamas arī lasīšanas lupas ar apgaismojumu. Citiem balsošanas rīkiem, piemēram, pildspalvām vai zīmuļiem, jābūt viegli pieejamiem personām ar invaliditāti.

Vēlēšanu kastu piekļūstamība ir svarīga arī tad, ja vēlētājiem ir pašiem jāievieto vēlēšanu zīme vēlēšanu kastē. Vēlēšanu kastei jābūt viegli atšķiramai un novietotai

---

pieejams cilvēkiem ar invaliditāti. No 2028. gada visiem vēlēšanu iecirkņiem Austrijā (tostarp vēlēšanu kabīnēm) bez izņēmuma jābūt bez šķēršļiem.

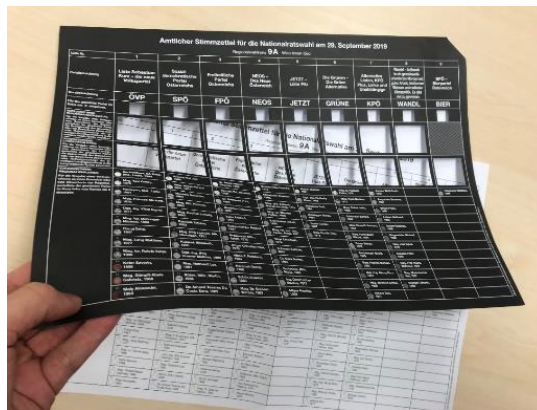
⁷⁸ Saskaņā ar [3. jūnija rīkojumu INT/511/2022](#), ar ko groza [Karaļa 16. aprīļa Dekrēta 605/1999 par vēlēšanu procesu papildu regulējumu](#) prasības, vēlēšanu kabīnēm jābūt pilnībā pieejamām.

⁷⁹ [Pastāvīgās vēlēšanu iestādes lēmums Nr. 44/2016 par minimālo nosacījumu kopumu, kas jāievēro vēlēšanu iecirkņu darbības vietās, un to minimālo aprīkojumu.](#)

vietā, kas nodrošina netraucētu piekļuvi un pietiekamu vietu manevrēšanai. Vēlēšanu kastes atverei un elektronisko balsošanas iekārtu vadības ierīcēm jābūt novietotām noteiktā augstumā. Personām, kas nespēj aizsniegt vēlēšanu kastes atveri, ir jābūt pieejamam pakāpienam, vienlaikus ievērojot arī drošības prasības. Piemēram, Francijā likums paredz, ka katrā vēlēšanu iecirknī vēlēšanu kastei jābūt pieejamai arī cilvēkiem ratiņkrēslos.

Dažās dalībvalstīs (piemēram, Igaunijā) vēlēšanu iecirkņi ir aprīkoti ar galdiem un ekrāniem, kas ļauj vēlētājiem aizpildīt vēlēšanu zīmes sēdus vai ratiņkrēslā. Lai palīdzētu vēlētājiem aizpildīt vēlēšanu zīmi un izlasīt kandidātu sarakstu, tiek nodrošinātas lupas. Ir pieejami attālināti tulkošanas pakalpojumi zīmju valodā, kas ļauj balsotājiem, kuri runā zīmju valodā, vieglāk sazināties ar vēlēšanu apgabala komisijas locekļiem. Francijā, lai neredzīgas vai vājredzīgas personas varētu parakstīties pareizajā vietā vēlēšanu sarakstos vai apmeklējuma lapās, tiek ieteikts izmantot kontrastējošas krāsas paraksta palīglīdzekli (mazu plastikāta lineālu ar lodziņu).

Austrijā izmantotas vēlēšanu zīmes paraugs.

7.3. Papīra vēlēšanu zīmju piekļūstamības palielināšana

Austrijā, Dānijā⁽⁸⁰⁾, Ungārijā, Luksemburgā⁽⁸¹⁾, Vācijā, Slovēnijā, Īrijā, Portugālē un Spānijā vēlēšanu iecirkņiem jābūt aprīkotiem ar speciālām veidnēm vēlēšanu zīmēm papīra formā, tostarp Braila rakstā. Nīderlandē un Maltā šīm veidnēm ir pievienots arī audio apraksts, bet Portugālē un Spānijā — skaidrojoša informācija rakstveidā, kurā paskaidrots, kā izmantot trafaretu, kā veidota vēlēšanu zīme, kuri kandidāti un partijas kandidē vēlēšanās un kurš trafareta atvērums jāizmanto katram kandidātam.

Īrijā Braila raksta veidlapas lietošanas atbalstam ir izveidota tālruņa līnija, uz kuru vēlētāji var zvanīt, lai uzzinātu vēlēšanu zīmes izkārtojumu un kandidātu secību. Pēc neseno likumdošanas izmaiņām Austrijā vēlēšanu zīme tika uzlabota, vienā pusē

⁸⁰ Tikai referendumos, kur var balsot tikai ar "jā" vai "nē".

⁸¹ Sadarbībā ar *Centre pour le développement des compétences relatives à la vue (CDV)* valdība vēlēšanu dienā vēlētājiem ar redzes invaliditāti nodrošinās taktilās balsošanas modeli. Šis taktilās balsošanas modelis būs pieejams katrā vēlēšanu iecirknī, un vēlētājs to varēs pasūtīt arī tieši no CDV, lai tas būtu pieejams vēlētājam, ja viņš ir izvēlējies balsot pa pastu.

pievienojot slīpni, personām ar redzes traucējumiem, un tā arī plāno ieviest vēlēšanu zīmes veidni. Čehijā balsošanas instrukcijās, kas pievienotas pa pastu nosūtītajām vēlēšanu zīmēm, ir kvadrātkodi, kas ved uz videoierakstu zīmju valodā. Vairākās dalībvalstīs, piemēram, Beļģijā un Nīderlandē, vēlētājiem ar invaliditāti ir pieejami palīgrīki, piemēram, lupas lasīšanai.

Dānijā vēlētāji, kuriem nepieciešama palīdzība, lai paši varētu nobalsot, var izmantot tehniskos palīglīdzekļus, piemēram, biežāku melnu pildspalvu, kas palīdz vēlētājam saskatīt, kur atzīmēt vēlēšanu zīmē, lupu, kas palielina vēlēšanu zīmes tekstu un padara to vieglāk salasāmu, un LED lampu labākai gaismai, kas ir noderīga cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Vēlētājs var regulēt lampas spilgtumu, krāsu un gaismas jaudu. Šos rīkus papildina CCTV (slēgtā tīkla televīzija), kas ir īpaša veida lupa, ar kuru palielina vēlēšanu zīmi uz ekrāna, un vēlētājs var regulēt palielinājumu un kontrastu. Turklāt ir jābūt regulējamam galdam, kas ļauj vēlēšanu zīmi aizpildīt vēlētājiem ratiņkrēslā.

Lietuvā izmantotās vēlēšanu zīmju mapes.

Lietuvā ir pieejamas papīra mapes, kuras marķētas Braila rakstā un kurās vēlētāji var ievietot standarta vēlēšanu zīmes papīra formā. Katrā vēlēšanu iecirknis ir aprīkots ar audio atskaņošanas ierīci, kas nolasa vēlēšanu zīmes saturu. Nīderlandē pilsoņi, kas balso no ārzemēm, izmanto saturiski vienkāršotas vēlēšanu zīmes. Viņi var izvēlēties, vai vēlēšanu zīmi vēlas saņemt pa pastu vai e-pastā. Kopā ar vēlēšanu zīmi tiek nosūtīts dokuments, kurā norādītas partijas un kandidāti. Visos vēlēšanu iecirkņos ir izvietoti kandidātu saraksti lielzdruckas formātā.

Nīderlandē vēlētāji ar kognitīviem traucējumiem var saņemt (ārpus vēlēšanu kabīnes) skaidrojumu par to, kā lietojama vēlēšanu zīme. Daudzas pašvaldības un pilsoniskās sabiedrības organizācijas pirms vēlēšanām rīko mācību kursus par balsošanu. Turklāt vēlētāji ar kognitīviem traucējumiem var skatīt skaidrojumus tīmekļvietnē.⁽⁸²⁾

Nīderlandē tiek izstrādāts jauna vēlēšanu zīme. Šī vēlēšanu zīme arī labāk atbildīs personu ar invaliditāti vajadzībām. Burtu šrifts ir lielāks un vieglāk salasāms. Ir pievienoti politisko partiju logotipi, lai partijas būtu labāk pamanāmas un atrodamas. Saistībā ar jauno vēlēšanu zīmi tiek izstrādāts arī universāls paraugs personām ar redzes traucējumiem. Mērķis ir panākt, lai pašvaldībā būtu vismaz viena veidne,

---

⁸² [Kā notiek balsošana?](#)

kurai pievienota skaņas karte. Rumānija ir arī apsvērusi, kā vienkāršot vēlēšanu zīmes papīra formā, proti, samazināt tās līdz vienai lapai, jo tas varētu uzlabot vispārējo piekļūstamību, tostarp vēlētājiem ar redzes traucējumiem.⁽⁸³⁾

7.4. Balsošanas iekārtu piekļūstamības palielināšana

Pašvaldību vēlēšanās 2018. gadā un federālajām vēlēšanās 2019. gadā Beļģija izstrādāja izmēģinājuma projektu, lai papildinātu elektroniskos balsošanas datorus ar audiomoduli, lai personas ar redzes traucējumiem varētu patstāvīgi balsot. Šis izmēģinājuma projekts tika izstrādāts ciešā sadarbībā ar invalīdu organizācijām un apvienībām, kas pārstāv redzes invalīdus. Loģistikas apsvērumu dēļ šo projektu nevarēja īstenot plašā mērogā.

Bulgārijā balsošanas iekārtas ir kļuvušas obligātas vēlēšanu iecirkņos valstī un katrā ārvalstī, kurā ir vismaz 300 vēlētāju. Saskarni veido skārienekrāns. Pēc tam, kad vēlētājs ir nobalsojis, ierīce izdrukā papīra lapu kā pierādījumu, ko vēlētājs var pārbaudīt. Tas ļauj arī manuāli saskaitīt balsis gadījumā, ja elektroniski saglabātās balsis tiek pazaudētas. Bulgārijas vēlēšanu kodekss paredz, ka balsošanas iekārtas tiek projektētas, ieviestas un uzturētas tā, lai cita starpā nodrošinātu vieglu un saprotamu piekļuvi balsošanas iekārtu mehānismiem un metodēm, tostarp vienkāršotu piekļuvi vēlētājiem ar redzes vai kustību traucējumiem.

Kopš 2017. gada 20. maija, kad stājās spēkā grozījumu likums ZVDZ-C, Slovēnijā vēlēšanās un referendumos vairs neizmanto balsošanas iekārtas, kas paredzētas vēlētājiem ar invaliditāti.⁽⁸⁴⁾ Tiesību akti tika grozīti, lai nodrošinātu, ka visi vēlēšanu iecirkņi ir pilnībā pieejami personām ar invaliditāti. Turklāt likumdevējs sekoja citu valstu piemēriem⁽⁸⁵⁾ un deva iespēju personām ar invaliditāti papildus balsošanai vēlēšanu iecirkņos balsot arī pa pastu.

7.5. Papildu balsošanas metodes

Vairākas dalībvalstis ļauj vēlētājiem, kuri vēlēšanu dienā nevar ierasties vēlēšanu iecirknī, balsot iepriekš — no mājām, slimnīcā (Dānijā, Maltā un Portugālē) vai vēlēšanu iecirknī, kas atvērta pirms vēlēšanu dienas (Austrijā, Dānijā, Igaunijā, Latvijā, Lietuvā, Maltā, Portugālē, Slovēnijā, Somijā, Vācijā un Zviedrijā).

Vairākās dalībvalstīs, piemēram, Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Itālijā, Īrijā, Latvijā, Lietuvā, Rumānijā, Ungārijā un Vācijā, personām ar invaliditāti ir iespēja balsot pieejamā

---

⁸³ [Comparative study regarding methods, procedures and technical instruments used by other states to ensure the accessibility of electoral processes for individuals with disabilities \(Salīdzinošs pētījums par metodēm, procedūrām un tehniskajiem instrumentiem, ko izmanto citas valstis, lai personām ar invaliditāti nodrošinātu piekļūstamību vēlēšanu procesiem\)](#), izstrādājusi Pastāvīgā vēlēšanu iestāde.

⁸⁴ Likumdevējs ņēma vērā balsošanas iekārtu izmantošanas apjomu katrās vēlēšanās, balsošanas iekārtu izmantošanas izmaksas budžetam, kā arī citu ES dalībvalstu noteikumus.

⁸⁵ Balsošana pa pastu, kā noteikts Austrijas tiesību aktos.

vēlēšanu iecirknī⁽⁸⁶⁾). Nīderlandē vēlētajiem nav piesaistīti vēlēšanu iecirkņiem. Ar balsošanas caurlaidi viņi var balsot jebkurā vēlēšanu iecirknī savā pašvaldībā. Dalībvalstīs, piemēram, Horvātijā, Igaunijā, Īrijā, Maltā un Nīderlandē, slimnīcās un/vai citās aprūpes iestādēs ir izveidoti īpaši vēlēšanu iecirkņi.

Dažās dalībvalstīs (piemēram, Čehijā, Dānijā, Horvātijā, Slovēnijā un Zviedrijā) ir pieejama balsošana ārpus vēlēšanu iecirkņa, proti, balsošana no vēlēšanu iecirkņa pirmā stāva vai no ieejas vēlēšanu iecirknī.

Vairākās dalībvalstīs (piemēram, Austrijā, Bulgārijā, Čehijā, Dānijā, Horvātijā, Igaunijā, Itālijā, Īrijā, Latvijā, Lietuvā, Portugālē, Rumānijā, Slovēnijā, Ungārijā un Zviedrijā) tiek izmantota mobilā balsošana, kas nozīmē, ka vēlēšanu kastes uz vēlētajā atrašanās vietu (mājām, slimnīcu vai citu vietu) nogādā par vēlēšanu organizēšanu atbildīgās iestādes amatpersona. Dažas dalībvalstis, tostarp Itālija (dažas pašvaldības), Luksemburga⁽⁸⁷⁾, Polija, Portugāle un Somija, pat nodrošina vēlētajiem, tostarp personām ar invaliditāti, bezmaksas transportu uz vēlēšanu iecirkņiem, ievērojot īpašus nosacījumus. Beļģija arī nodrošina transportu uz vēlēšanu iecirkņiem.

Personas ar invaliditāti var saņemt palīdzību balsošanas procesā visās dalībvalstīs. Pastāv dažas atšķirības attiecībā uz to, kas palīdz vēlētajam, un nosacījumiem, kas vēlētajam jāizpilda. Lielākajā daļā dalībvalstu, piemēram, Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Slovēnijā, Spānijā, Vācijā, Ungārijā un Zviedrijā, vēlētajiem ar invaliditāti bez ierobežojumiem var palīdzēt jebkura persona, kurai viņi uzticas.

Balssšana pa pastu valstī vai no ārvalstīm ir pieejama 20 dalībvalstīs. Balsošanas pa pastu prakse dažādās ES valstīs ir atšķirīga. Tikai dažas dalībvalstis, piemēram, Vācija un Spānija, ļauj visiem vēlētajiem balsot pa pastu. Tādās dalībvalstīs kā Austrija, Īrija, Lietuva, Nīderlande un Slovēnija šī metode attiecas tikai uz īpašām grupām, piemēram, vēlētajiem ar invaliditāti vai vēlētajiem ārvalstīs.

Igaunijā ir pieejama balssšana tiešsaistē — vēlētajiem var izvēlēties, vai vēlēšanu dienā doties uz vēlēšanu iecirkni vai vēlēšanu laikā nodot balsi tīmekļvietnē. Igaunijas Vēlēšanu likums noteic, ka balsošanas lietojumprogrammai ir jānodrošina atbalsts personām ar redzes traucējumiem. Šī prasība tiek izpildīta praksē, ļaujot šai grupai izmantot tiesības balsot bez palīdzības.

Francijā balssšanu tiešsaistē izmanto, lai ievēlētu ārvalstīs dzīvojošo Francijas pilsoņu pārstāvjus likumdevēju vēlēšanu un konsulāro vēlēšanu laikā. Lai varētu balsot tiešsaistē, Francijas vēlētajiem ir jābūt oficiāli reģistrētiem ārvalstīs un reģistrētiem konsulārajā vēlētajū sarakstā. Viņiem arī jābūt sarakstā ar derīgu e-pasta adresi un tālruna numuru, lai saņemtu lietotājvārdu (pa e-pastu) un paroli

---

⁸⁶ Prezidenta vēlēšanas.

⁸⁷ *Adapto* īpašā transporta pakalpojuma lietotāji, kuriem ir *Adapto* karte, var doties uz vēlēšanu iecirkni, izmantojot *Adapto* pakalpojumu. Braucieni uz vēlēšanu iecirkni un atpakaļ netiks atskaitīti no ikgadējās izmantojamās *Adapto* braucienu kvotas. Lai pieprasītu šādu pakalpojumu, lietotāji var zvanīt dienestam mobiliteit.lu pa tālruni 2465-2465 vai veikt rezervāciju, izmantojot mobilo lietotni adapto.lu, izvēloties "Elections/Wahlen".

(īsziņā). Citas formalitātes nav nepieciešamas.⁽⁸⁸⁾ 2022. gada prezidenta vēlēšanās Francijas vēlētāji ārvalstīs varēja balsot tiešsaistē piecas dienas pēc kārtas. Eiropas un ārlietu ministrijas tīmekļvietnē ir publicēta virkne jautājumu un atbilžu, kas īpaši attiecas uz balsošanu tiešsaistē.

2023. gadā Vācija izmantoja tiešsaistes balsošanu sociālās politikas vēlēšanās, lai ievēlētu padomi, kas pārrauga valsts veselības un pensiju apdrošināšanas fondus. Aptuveni 22,3 miljoniem bija iespēja 51 dienu ilgā balsošanas periodā balsot tiešsaistē vai tradicionāli pa pastu.⁽⁸⁹⁾

Beļģijā, Francijā, Nīderlandē un Polijā izmanto balsošanu ar pilnvarojumu. Beļģijā un Polijā balsošana ar pilnvarojumu ir pieejama vēlētājiem, kuri nevar nokļūt vēlēšanu iecirknī noteiktu slimību vai veselības traucējumu, slikta veselības stāvokļa vai vecuma dēļ, tostarp personām ar invaliditāti. Francijā un Nīderlandē visi vēlētāji var balsot ar pilnvarojumu. Zviedrijas vēlētāji var balsot ar kurjera starpniecību, proti, cita persona nogādā vēlētāja sagatavoto vēlēšanu zīmi vēlēšanu iecirknī.

7.6. Piekļuve vēlēšanu strīdu izšķiršanai

Vairākas dalībvalstis ir veikušas īpašus pasākumus, lai personas ar invaliditāti varētu piekļūt tiesu sistēmai, piemēram, nodrošinot informāciju pieejamos formātos vai padarot pieejamus īpašus formātus, tostarp digitālās metodes sūdzību iesniegšanai.⁽⁹⁰⁾ Piekļuve vēlēšanu strīdu izšķiršanai ietver arī sūdzību iesniegšanas mehānismu pieejamību un to, ka ir pieejamas arī sūdzību izskatīšanas vai lēmumu pieņemšanas vietas.

Valsts stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām Rumānija ir apņēmusies iekļaut prasību publicēt veidnes pieejamos formātos pieprasījumiem un sūdzībām saistībā ar vēlēšanu tiesībām. Lietuva ievieša pieejamu informācijas sistēmu vēlēšanu strīdu risināšanai, ko vēlētāji var izmantot, lai iesniegtu sūdzības. Spānijā vēlētāji var iesniegt sūdzības par vēlēšanu iecirkņiem, kas neatbilst likumā noteiktajām piekļūstamības prasībām. Īrijā vēlēšanu iecirkņu atbildīgie darbinieki risina visus jautājumus, kas saistīti ar vēlēšanu norises vietu piekļūstamību, un viņi ir atbildīgi par vēlēšanu pasākumu norisi katrā vēlēšanu apgabalā.

7.7. Datu vākšana par personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās

Ir svarīgi apkopot statistiku par iedzīvotāju ar invaliditāti dalību vēlēšanās, lai pārbaudītu, cik efektīvi viņi var izmantot vēlēšanu tiesības. Tas var palīdzēt novērtēt pasākumus, kas ieviesti personām ar invaliditāti, un varētu palīdzēt rast efektīvākus risinājumus. Tāpat atsevišķus datus par invaliditāti ir lietderīgi izmantot ES un valstu informētības veicināšanas kampaņās par vēlēšanām, tādējādi palielinot to sasniedzamību un efektivitāti.

---

⁸⁸ [Présentation du vote par internet. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères.](#)

⁸⁹ [Tiešsaistes balsošana veicina sociālās vēlēšanas Vācijā.](#)

⁹⁰ [2022. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā.](#)

Vēlēšanās izmantotie reģistrācijas procesi, tostarp vēlētāju reģistrācija, kandidātu reģistrācija, piekļuves piešķiršana īpašām balsošanas procedūrām vai vēlētāju klātbūtnes reģistrēšana vēlēšanu iecirknī, var sniegt iestādēm iespēju apkopot informāciju par to, kuros vēlēšanu iecirkņos dzīvo vēlētāji ar invaliditāti, cik daudz vēlētāju ar invaliditāti ir dažādos vēlēšanu iecirkņos un kādi pielāgojumi viņiem nepieciešami, lai varētu piedalīties vēlēšanās vienlīdzīgi ar citiem vēlētājiem.

Statistikas datu vākšana, sadalot tos pēc invaliditātes veida, vai aptauju veikšana par vairākiem faktoriem, kas saistīti ar personām ar invaliditāti un vēlēšanu iecirkņu piekļūstamību, var palīdzēt vēlēšanu iestādēm efektīvāk sadalīt savus resursus. Visu attiecīgo iestāžu resursu un datu apvienošana, tostarp apvienojot statistikas informāciju ar administratīvajiem datiem par invaliditāti un iekļaušanu, ļauj gūt precīzāku priekšstatu par atbalstu, kas nepieciešams personām ar invaliditāti, lai efektīvi izmantotu vēlēšanu tiesības.

Personas datu apstrādei ir jānotiek pilnīgā saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu (VDAR). Veselības dati, piemēram, personas dati par personas invaliditāti, ir īpaša personas datu kategorija, kam saskaņā ar minēto regulu piemēro īpašu aizsardzību.

Piemēram, Rumānija apkopo datus par personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās, salīdzinot to personu skaitu, kurām ir invaliditātes apliecība, un vēlētāju skaitu. Tas tiek darīts, pamatojoties uz oficiālu vienošanos starp Pastāvīgo vēlēšanu iestādi un Valsts personu ar invaliditāti tiesību aizsardzības iestādi, un nodrošina datu aizsardzības prasību ievērošanu.

Zviedrija apkopo statistikas datus par personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās (kā parādīts turpmāk attēlā).

Vēlētāju aktivitāte 2018. gada parlamenta vēlēšanās, sadalījumā pēc invaliditātes veida.

Dzirdes traucējumi
Nav dzirdes traucējumu

Redzes traucējumi
Nav redzes traucējumu

Ļoti ierobežota mobilitāte
Ierobežota mobilitāte
Nav ierobežotas mobilitātes

Smagas astmas problēmas
Viegli astmas simptomi
Nav astmas problēmu

Smagas alerģijas problēmas
Viegli alerģijas simptomi
Nav alerģijas problēmu

Smagas psihiskās saslimšanas problēmas
Vieglas psihiskās saslimšanas simptomi
Nav psihiskās saslimšanas problēmu

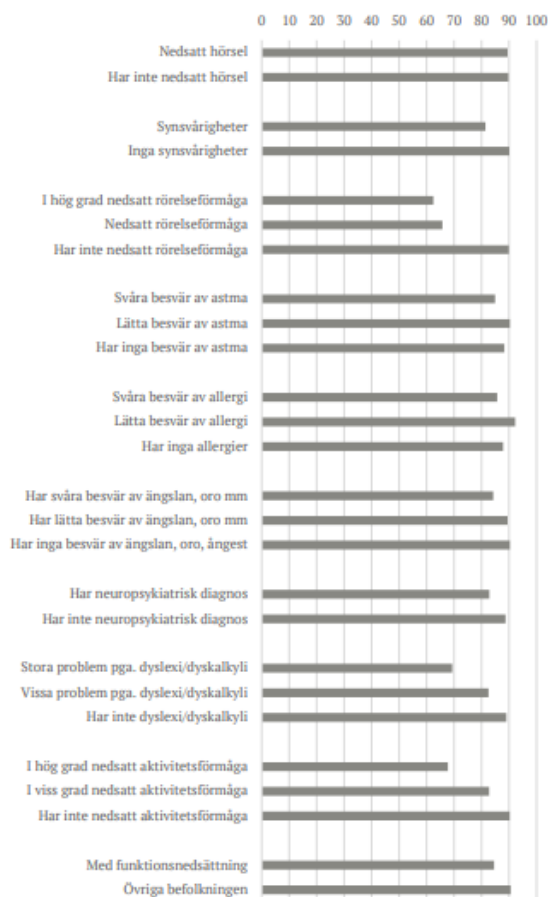
Neiropsihiatriskā diagnoze
Nav neiropsihiatriskās diagnozes

Būtiskas problēmas saistībā ar disleksiju, diskalkuliju
Dažas problēmas saistībā ar disleksiju, diskalkuliju
Nav problēmu saistībā ar disleksiju, diskalkuliju

Ievērojami samazinājusies aktivitātes spēja
Mazliet samazinājusies aktivitātes spēja
Nav samazinājusies aktivitātes spēja

Personas ar invaliditāti
Personas bez invaliditātes

Diagram 7.3. Valdētagande i riksdagsvalet 2018 efter typ av funktionsnedsättning. Procent

Vairākas dalībvalstis, piemēram, Ungārija un Spānija, vāc datus par vēlētājiem, kuri pieprasa piekļuvi īpašai balsošanas kārtībai. Kopš 2016. gada. Lietuvā ir izveidots elektronisks reģistrs, kurā iekļautas personas, kam ir tiesības balsot mājās, tostarp vēlētāji ar invaliditāti un personas, kas vecākas par 70 gadiem. Luksemburgā šādu datu vākšana ir īpaši svarīga, jo dalība vēlēšanās ir obligāta visiem reģistrētajiem vēlētājiem līdz 75 gadu vecumam. Luksemburga arī veic aptaujas, lai apkopotu datus par vairākiem faktoriem, kas saistīti ar personām ar invaliditāti un vēlēšanu piekļūstamību.

7.8. Vēlēšanu piekļūstamības uzraudzība un novērtēšana

Laika posmā pēc vēlēšanām parasti tiek izvērtēts, kā izdevies nodrošināt netraucētas un uzticamas vēlēšanas, kā arī novērtēts, kā tika īstenoti noteikumi un izmantoti resursi. Vairākas dalībvalstis (Lietuva, Rumānija un Zviedrija) pieprasa, lai vēlēšanu iestādes īpaši novērtētu, kā ticis veikts vēlēšanu process. Īrijas jaunajai vēlēšanu komisijai ir likumdošanas pilnvaras veikt pēcvēlēšanu notikumu pārskatīšanu. Šajos pārskatos tiks pārbaudīts balsu skaitītāju un vēlēšanu iecirkņu priekšsēdētāju (kas vēlēšanu laikā uzrauga vēlēšanu iecirkņus) atbalsts balsošanas atvieglošanā neredzīgiem, rīcībnespējīgiem un analfabētiem vēlētājiem vēlēšanu iecirkņos. Spānija sagatavo anketas, lai novērtētu vēlēšanu atbilstību piekļūstamības prasībām, un piekļūstamības ziņojumus pēc katra vēlēšanu procesa. Katrā valdības delegācijā (19) un apakšdelegācijā (52) tiek iecelti vēlēšanu piekļūstamības vadītāji, kuri ir

atbildīgi par vēlēšanu piekļūstamību katrā vēlēšanu procesā, darbojas kā lekslietu ministrijas sarunu partneri un veic ātru turpmāko rīcību visos ar vēlēšanu piekļūstamību saistītos gadījumos. Nīderlandē tiek veikti līdzīgi novērtējumi un pēcvēlēšanu aptaujas. Nīderlandē vēlētāji var izmantot uzticības tālruni “Neierobežota balsošana” (*Meldpunt Onbeperkt Stemmen*), lai ziņotu par pozitīvu vai negatīvu pieredzi un izteiktu priekšlikumus vēlēšanu piekļūstamības uzlabošanai.

Francijā vēlēšanu piekļūstamība tiek uzraudzīta vēlēšanu laikā un novērtēta pēc vēlēšanām. Vēlēšanu uzraudzību veic neatkarīga iestāde — Nacionālā konsultatīvā padome personām ar invaliditāti — un pilsoniskās sabiedrības organizācijas. To novērtējumi ir publicēti tiešsaistē⁽⁹¹⁾. Pēc vēlēšanām lekslietu ministrija, kas ir atbildīga par vēlēšanu organizēšanu, un Nacionālā komiteja personu ar invaliditāti jautājumos kopā ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām un politiskajām partijām izvērtē, kas vēlēšanu organizēšanā ir izdevies un ko varētu uzlabot pirms nākamajām vēlēšanām.

Pēc katrām Eiropas Parlamenta vēlēšanām Komisija arī sagatavo ziņojumu par jautājumiem, ar kuriem saskaras personas ar invaliditāti.

8. Nobeiguma apsvērumi

Līdztiesība un nediskriminācija, kā arī personu ar invaliditāti integrācija ir ES pamatvērtības un pamattiesības, kas noteiktas ES Pamattiesību hartā. Lai veicinātu tādas Savienības izveidi, kurā valda līdztiesība, Komisija 2021. gada martā nāca klajā ar jaunu vērienīgu stratēģiju personu ar invaliditāti tiesību jomā laikposmam no 2021. gada līdz 2030. gadam. Stratēģijas mērķis ir uzlabot cilvēku ar invaliditāti dzīvi, tostarp nodrošināt viņiem iespēju līdztiesīgi piedalīties vēlēšanās.

Lai gan dalībvalstis arvien vairāk atzīst un pievēršas tam, cik svarīgi ir nodrošināt līdztiesīgu piekļuvi vēlēšanām pilsoņiem ar invaliditāti, ES ir pieņēmusi arī vairākus tiesību aktus un standartus par piekļūstamību, kas var būt noderīgi kā atsaucē, lai iekļautu piekļūstamības elementus dažādos vēlēšanu procesu posmos.

Šis labas vēlēšanu prakses ceļvedis ir sagatavots, lai atbalstītu dalībvalstu apmaiņu ar labo praksi un speciālām zināšanām un kopumā atbalstītu to centienus nodrošināt, lai pilsoņi ar invaliditāti varētu efektīvi izmantot vēlēšanu tiesības.

Galvenie dalībvalstu veiktie pasākumi ir šādi⁽⁹²⁾:

- metodes iepriekšējas balsošanas nodrošināšanai un alternatīvas balsošanas procedūras, tostarp iepriekšēja balsošana klātienē, balsošana pa pastu, balsošana tiešsaistē, mobilā balsošana, balsošana pie vēlēšanu iecirkņa, vēlēšanu iecirkņu maiņa vai izvēle, balsošana ar vēlētāja brīvi izvēlētas personas palīdzību;

---

⁹¹ [Observatoire de l'accessibilité des campagnes électorales et des scrutins de 2022](#).

⁹² Lielākā daļa pasākumu labvēlīgi ietekmē visu grupu, tostarp vecāka gadagājuma cilvēku, piekļuvi vēlēšanām.

- Īpašas balsošanas kārtības noteikšana, lai nodrošinātu, ka personas, kas dzīvo pansionātos vai ilgtermiņa aprūpes iestādēs, slimnīcās, vai personas, kuras nevar atstāt dzīvesvietu, nezaudē tiesības balsot, īpašu uzmanību pievēršot slēgtiem pansionātiem;
- pieejams plašs palīgrīku klāsts, piemēram, Braila raksts, kvadrātkodi, lielizmēra druka, audioapraksti un viegli lasāmi ceļveži, Braila raksta aploksnes, taustes trafareti, lupas, papildu apgaismojums, rakstāmpiederumi un zīmogi;
- cilvēku atbalsta nodrošināšanas standarti, izmantojot tālruni vai tulkojumu zīmju valodā, un pieejama transporta nodrošināšana uz vēlēšanu iecirkni;
- vienkāršotas procedūras, lai pieprasītu pielāgojumus.

Lielāku atbalstu varētu sniegt neatkarības un slepenības nodrošināšanai personām ar invaliditāti balsošanas laikā, piemēram, izmantojot Braila raksta veidni, ko var novietot virs vēlēšanu zīmes, lai nodotu balsi. Tas varētu papildināt prakses, kas ļauj vēlētājiem balsot ar citu personu palīdzību.

Valstu iestādes var arī apsvērt iespēju papildus ņemt vērā to iedzīvotāju īpašās vajadzības, kuriem ir garīgās veselības traucējumi, kas var ietekmēt viņu balsošanas pieredzi, tostarp ilgstoša vai īslaicīga depresija un trauksme⁽⁹³⁾.

Pieklūstamība sniedzas tālāk par praktiskiem pasākumiem. Tā ietver sociālo vidi, kurā personas iesaistās vēlēšanu procesā. To ir jāturpina pētīt. Varētu apsvērt arī turpmāku darbu un politikas pasākumus attiecībā uz to, kā vēlēšanu iecirkņu darbinieki var atbalstīt pilsoņus ar invaliditāti (ne tikai palīdzēt viņiem, kad viņi to lūdz) un kā viņi var radīt iekļaujošu vidi. Piemēram, norādījumi par atbilstošas runas lietojumu (kā uzsvērts Francijas pamatnostādnes plašsaziņas līdzekļiem) saziņā ar pilsoņiem ar invaliditāti kā vēlētājiem vai kandidātiem, pasākumi, lai radītu sociālo vidi, kas atbalsta politisko līdzdalību, jo īpaši attiecībā uz politiskajiem kandidātiem⁽⁹⁴⁾, kā arī tīklu, mentorēšanas shēmu un kanālu izveide, lai informētu pilsoņus ar invaliditāti par šīm iespējām un atbalstītu viņu līdzdalību vēlēšanās.

Skaidra valoda un pieejami saziņas materiāli ir svarīgi arī, lai cīnītos pret dezinformāciju un nepareizu informāciju, jo cilvēki ar invaliditāti var būt īpaši apdraudēti. Covid-19 pandēmija izraisīja izmaiņas balsošanas procedūrās, piemēram, palielināja balsošanas pa pastu vai attālinātās balsošanas iespēju izmantošanu, kas, iespējams, ir veicinājušas tādas prakses attīstību, kura atbalsta vēlēšanu pieklūstamību personām ar invaliditāti.

Lai veicinātu vēlēšanu amatpersonu, vēlēšanu novērotāju, politisko partiju un sabiedrības vispārēju informētību par personu ar invaliditāti vēlēšanu tiesībām, varētu turpināt izstrādāt izpratnes veicināšanas kampaņas un citus informatīvus pasākumus. Oficiālajos dokumentos ir vērojams noteikts informētības līmenis, jo vairākos piemēros ir norādījumi par konkrētas valodas un izteiksmes veida lietošanu, tostarp norādījumi vēlēšanu organizatoriem, kas šķiet vēlama. Tas ietver informācijas

⁹³ Skatīt, piemēram, nesen pieņemto Īrijas Vēlēšanu reformas likumu (2022).

⁹⁴ Skatīt Rumānijas priekšlikumu tiesību aktu grozījumiem, lai sniegtu finansiālu atbalstu.

sniegšanu par to, kādi invaliditātes veidi ietilpst kategorijā “iedzīvotāji ar invaliditāti”, un šīs informācijas izstrādi sadarbībā ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām (kā tas darīts Beļģijā, Somijā un Latvijā).

Efektīvi mācību kursi ietver tādus aspektus kā pārskatu par personu ar invaliditāti vēlēšanu tiesībām, pieejamas balsošanas praksi un vietām, personām ar invaliditāti pieejamiem saprātīgiem pielāgojumiem, atbalsta sniegšanu vēlētājiem ar invaliditāti un ārkārtas rīcības plānus, ja rodas problēmas. Turklāt mācības varētu ietvert pašnovērtējuma diagnostiku, testēšanu un sertificēšanu, lai noskaidrotu “aklos punktus” vai informācijas neizpratni. Labs piemērs ir Dānija, kur vēlēšanu amatpersonas (un citas personas) veic testu, lai pārbaudītu zināšanas.

Kad vien iespējams, īstenojamie pasākumi varētu nodrošināt, ka pilsoņiem ar invaliditāti ir pēc iespējas salīdzināma vēlēšanu pieredze ar citu pilsoņu pieredzi. Tas varētu būt vairāk nekā tikai piekļuves nodrošināšana kādā formā. Kā piemēru var minēt vēlētāju automātisku reģistru (kā tas ir lielākajā daļā dalībvalstu), lai nevajadzētu “pieteikties” balsošanai, vai vienkāršotas reģistrācijas procedūras, kā tas ir, piemēram, Īrijā; nodrošināt vairāk piekļūstamības pasākumu vēlēšanu iecirkņos, nevis alternatīvus balsošanas veidus (piemēram, balsošanu pa pastu), kas nesniedz tādu pašu izjūtu par līdzdalību sabiedriskajā dzīvē. Tas var ietvert arī vēlēšanu iecirkņu atmosfēras radīšanu citos apstākļos, piemēram, dodot iespēju pilsoņiem ar invaliditāti, kuri dzīvo aprūpes iestādēs, noteiktā dienā balsot viņu pašu vidē (piemēram, “slēgtie vēlēšanu iecirkņi” Polijā).

Pašreizējās datu kopas īpaši neaptver problēmas, ar kurām pilsoņi ar invaliditāti varētu saskarties, izmantojot vēlēšanu tiesības. Apkopojot vairāk statistikas informācijas par pilsoņiem ar invaliditāti (Zviedrijā un Rumānijā), iestādes varētu labāk izprast, kā vēlēšanu pieredze varētu atšķirties atkarībā no invaliditātes veida un kā šo informāciju varētu izmantot, lai kopīgi izstrādātu pētniecības projektus, kas pielāgotu datu vākšanu šiem cilvēkiem. Labi piemēri ir jaunu balsošanas rīku/tehnoloģiju izmēģināšana, izmantojot iedzīvotājus ar dažādām piekļūstamības vajadzībām, lai izpētītu iespējamās neparedzētās sekas vai neapmierinātās vajadzības; izstrādāt kvantitatīvus instrumentus, kas ļauj apkopot un analizēt rezultātus, pamatojoties uz dažādiem invaliditātes veidiem, izmantojot kvalitatīvo pētījumu rezultātus, kas sniedz padziļinātu ieskatu personu dzīves pieredzē, lai labāk izprastu, kā viņi vēlētos piedalīties sabiedriskajā un politiskajā dzīvē. Jebkurai personas datu apstrādei statistikas nolūkos ir jānotiek pilnīgā saskaņā ar VDAR.

Lai efektīvi apmierinātu pilsoņu ar invaliditāti vajadzības vēlēšanu kontekstā, varētu izmantot standarta pasākumus, lai novērtētu gan to, cik lielā mērā pastāv līdztiesības trūkums attiecībā uz piekļuvi balsstiesībām, gan to, cik efektīvi ir visi risinājumi, kas pieņemti, lai mazinātu šo līdztiesības trūkumu.

Sagatavojot pasākumus, kuru mērķis ir atbalstīt personu ar invaliditāti līdzdalību vēlēšanās, varētu apspriesties ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām.

Ieteikumus par iekļaujošiem un noturīgiem vēlēšanu procesiem Savienībā, tostarp par pasākumiem, lai veicinātu vēlēšanu piekļūstamību personām ar invaliditāti, Komisija publicēs 2024. gada decembrī.

Turpmākas diskusijas par vēlēšanām, kurās iesaistīti arī cilvēki ar invaliditāti, notiks Eiropas vēlēšanu sadarbības tīklā.

1. pielikums. Pamatprincipi, kā personām ar invaliditāti nodrošināt piekļuvi vēlēšanām

Kad?	Kas?
Pirms vēlēšanām	<ul style="list-style-type: none"> - Izstrādāt rīcības plānus personām ar invaliditāti, tostarp pieejamu vēlēšanu kontrolosarakstus, un iesaistīt personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijas šādu plānu sagatavošanā. - Nodrošināt personām ar invaliditāti piekļuvi vēlēšanu informācijai dažādos un pieejamos veidos un formātos. - Nodrošināt vēlēšanu iestāžu tīmekļvietņu pieejamību. - Veikt izpratnes veicināšanas pasākumus, mācību un izglītības pasākumus, tostarp sadarbībā ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām. - Izvēlēties tādas vēlēšanu iecirkņu telpas, kas ir pieejamas, tostarp izmantot kontrolosarakstus, kas izstrādāti kopā ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām. - Izstrādāt vēlēšanu zīmes tā, lai tās būtu viegli lasīt, un izmantot palīgrīkus. - Izveidot piekļūstamus vēlēšanu iecirkņus, kas nodrošina vairāk nekā tikai fizisko piekļūstamību. - Nodrošināt, ka balsošanas iekārtas ir aprīkotas ar programmatūru, kurā var viegli iestrādāt piekļūstamības funkcijas. - Izveidot vēlēšanu kabīnes un vēlēšanu kastes, kas ir pieejamas plašam vēlētāju lokam. - Iegādāties rīkus piekļūstamības uzlabošanai, piemēram, lūpas, lampas, taustes un/vai Braila raksta veidnes vēlēšanu zīmēm papīra formā, taustes uzlīmes vēlēšanu kastēm, pildspalvas ar lielu spalvu, lielizmēra izdrukas, audio datnes (piemēram, <i>DAISY</i>⁽⁹⁵⁾), video datnes ar pilnu transkripciju, titriem, tulkojumu zīmju valodā. - Nodrošināt papildu balsošanas metodes un citus īpašus pasākumus, tostarp balsošanu pa pastu un tiešsaistē, iepriekšēju balsošanu, mobilo balsošanu, balsošanu ārpus vēlēšanu iecirkņa, balsošanu ar pilnvarojumu un iespēju izvēlēties citu vēlēšanu iecirkni. - Vēlēšanu amatpersonu rokasgrāmatās iekļaut invaliditātes apsvērumus. - Sagatavojot vēlēšanu noteikumus, apspriesties ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām un iesaistīt tās rīcības kodeksu izstrādē, tostarp iekļaujošas prakses kandidātu sarakstu izstrādē.
Vēlēšanu laikā	<ul style="list-style-type: none"> - Nodrošināt mācības vēlēšanu amatpersonām par to, kā palīdzēt personām ar invaliditāti balsošanas procesā

⁹⁵ [Eiropas iekļaujošās izdevējdarbības forums.](#)

Kad?	Kas?
	<ul style="list-style-type: none"> - Veicināt vēlēšanas organizējošo iestāžu un citu attiecīgo iestāžu informētību. - Izplatīt informāciju par vēlēšanām dažādos un pieejamos veidos un formātos. - Nodrošināt vēlēšanu debašu un pasākumu piekļūstamību. - Atbalstīt politisko reklāmu piekļūstamību, tostarp sadarbībā ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām un nodrošināt mācības plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu sniedzējiem. - Atbalstīt kandidātus ar invaliditāti, tostarp nodrošinot zīmju valodas tulkus, un rīkot debates pieejamos formātos. - Palīdzēt personām ar invaliditāti piedalīties vēlēšanās kā vēlēšanu amatpersonām, tostarp nodrošinot piekļuvi tulkojumam zīmju valodā. - Atbalstīt vēlētāju līdzdalību, tostarp nodrošinot balsošanas palīdzību, ko sniedz viņu izvēlēta persona, un īstenojot politikas pasākumus balsošanai "bez rindas". - Paziņot vēlēšanu rezultātus pieejamos formātos. - Nodrošināt, ka vēlēšanu strīdu izšķiršanas procedūras ir pieejamas personām ar invaliditāti. - Atbalstīt vēlēšanu novērošanu personām ar invaliditāti un ievērot vēlēšanu piekļūstamību.
Pēc vēlēšanām	<ul style="list-style-type: none"> - Vākt datus par personu ar invaliditāti dalību vēlēšanās. - Novērtēt vēlēšanu piekļūstamību un šajā novērtēšanā iesaistīt personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijas. - Pārskatīt juridiskos, institucionālos un administratīvos šķēršļus. - Pārskatīt vēlēšanu tīmekļvietņu piekļūstamību, tostarp sadarbībā ar personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām. - Publicēt novērtēšanas rezultātus pieejamos formātos. - Vienkāršot, automatizēt un nodrošināt piekļuvi dažādiem iepriekšējās reģistrācijas procesiem, tostarp vēlētāju reģistrācijai, kā pieprasīt pielāgojumus un nodrošināt personām ar invaliditāti piekļuvi nepieciešamajiem dokumentiem. - Stiprināt partnerību starp vēlēšanas organizējošām iestādēm, personu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām un citām ieinteresētajām personām, lai novērstu konstatētos trūkumus saistībā ar vēlēšanu vides vispārējo piekļūstamību.

2. pielikums. KontROLSARAKSTA PIEMĒRI VĒLĒŠANU IECIRKŅU PIEKĻŪSTAMĪBAS NOVĒRTĒŠANAI

a) Igaunija

Novērtētie kritēriji	Jā	Nē
Sabiedriskais transports un autostāvvietas		
Uz ēku, kurā atrodas vēlēšanu iecirknis, var nokļūt ar sabiedrisko transportu.		
Ēkā ir autostāvvietas personām ar invaliditāti.		
Piekļuve no stāvvietas līdz ēkas galvenajai ieejai bez šķēršļiem.		

Piekļuves ceļš un ieeja ēkā		
Maršruti uz ēku un galveno ieeju ir marķēti ar norādēm		
Ieeja ēkā ir pieejama pa uzbrauktuvi.		
Uzbrauktuvei ir margas un līdzena pretslīdēšanas virsma.		
Rampas platums ir pietiekams (vismaz 1,1 m).		
Cilvēki ratiņkrēsls var patstāvīgi šķērsot ēkas durvju sliekšni.		
Ēkas ārdurvis atveras automātiski vai ir viegli atveramas.		
Ārējās durvis ir atvērtas, t. i., durvis nav aizslēgtas vai to atvēršanai nav jāizmanto domofons.		
Piekļuves ceļš uz vēlēšanu iecirkni ēkā		
Vēlēšanu iecirkņa vieta atrodas tajā pašā stāvā, kur ēkas galvenā ieeja.		
Vēlēšanu iecirkņa vieta (ja tā neatrodas vienā stāvā ar galveno ieeju) ir pieejama ar liftu vai uzbrauktuvi.		
Ceļš no galvenās ieejas uz vēlēšanu iecirkni ir pietiekami plats (vismaz 1,5 m)		
Piekļuves ceļš uz vēlēšanu iecirkni ir bez šķēršļiem, tostarp durvju sliekšņiem, kas traucē piekļūšanu ratiņkrēslā		
Ēkas iekšdurvis atveras automātiski vai ir viegli atveramas.		
Maršruts uz vēlēšanu iecirkni ir marķēts ar norādēm.		
Ēkas iekštelpās ir pietiekams apgaismojums		
Pārvietošanās vēlēšanu iecirknī		
Vēlēšanu iecirknī ir pietiekami daudz vietas ratiņkrēslu un citu pārvietošanās palīgīdzekļu pārvietošanai		
Vēlēšanu iecirknī ir sēdvietas vēlētājiem, kuriem nepieciešams atpūsties		
Vēlēšanu iecirknī ir pietiekams apgaismojums		

b) Somija⁽⁹⁶⁾

Ierašanās vēlēšanu iecirknī	Jā	Nē
Vai vēlēšanu iecirknis ir viegli pieejams un vai vēlēšanu iecirkņa tuvumā ir sabiedriskā transporta pietura?		
Vai pavadošais transports (piemēram, taksometri personām ar invaliditāti) var piebraukt pie ieejas?		
Vai vēlēšanu iecirkņa tuvumā ir pieejamas stāvvietas (3600 mm platas un 5000 mm garas)?		
Vai ceļš līdz ieejai ir marķēts ar norādēm?		
Vai ceļš līdz ieejai ir labi pārredzams, gluds, ar cietu segumu un neslīdošu virsmu?		
Vai ejas slīpums nav lielāks par 5 % (1:20)?		
Ieeja		
Vai vēlēšanu iecirknī ir skaidras norādes par pieejamiem ceļiem?		
Vai līdzās ieejas kāpnēm ir uzbrauktuve ar slīpumu līdz 8 % un platumu vismaz 900 mm?		
Vai kāpnēm un uzbrauktuvēm ir margas abās pusēs?		
Vai ieejas durvju priekšā ir platforma vismaz 1500 mm x 1500 mm?		

⁹⁶ [Invalidiitto, 'Äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslista'](#).

Ierašanās vēlēšanu iecirknī	Jā	Nē
Vai priekšējo durvju atvēršanas pusē ir vismaz 400 mm brīvas vietas, kas nepieciešama personai ratiņkrēslā, atverot durvis?		
Vai ieejas durvju platums ir vismaz 850 mm un sliekšņa augstums nepārsniedz 20 mm?		
Vai durvis atveras automātiski vai ir vieglas (maksimālais atvēršanas spēks 10 N, t. i., 1 kg)?		
Vai pie ieejas dubļu paklājā vai režģī spraugas nav lielākas par 10 mm x 30 mm un vai līmeņa starpība, ko rada paklājs vai režģis, nav lielāka par 20 mm?		
Vai vējtvera dziļums un platums ir vismaz 1500 mm, ja abas durvis atveras no vējtvera?		
Vai vējtvera skapja platums ir vismaz 1500 mm un dziļums vismaz 2300 mm, ja vienas durvis atveras skapja iekšpusē?		
Vēlēšanu iecirknis		
Vai vēlēšanu iecirknī ir vismaz viena vēlēšanu kabīne, kur vēlēšanu zīmi var aizpildīt, sēžot pie galda?		
Vai zem vēlēšanu kabīnes galda ir vieta ceļgaliem (augstums 750–800 mm) ar minimālajiem izmēriem 800 mm platumā, 600 mm dziļumā un 670 mm augstumā?		
Vai vēlēšanu iecirknī ir galdi ar regulējamu augstumu?		
Vai vēlēšanu kabīnēs ir atbilstošs apgaismojums bez atspīdumiem (500–750 luksu uz rakstīšanas virsmas)?		
Vai vēlēšanu iecirknī ir vietas, kur vēlētāji vajadzības gadījumā var atpūsties?		
Vai ir vēlēšanu palīgs gan iepriekšēju vēlēšanu iecirknī, gan aktuālo vēlēšanu iecirknī?		
Ja starp vēlēšanu amatpersonām ir palīgierīču lietotāji, vēlēšanu iecirknim jābūt aprīkotam ar pieejamu tualeti.		

3. pielikums. Vispārīgu ieteikumu piemērs vēlēšanu iecirkņu amatpersonām

Spānija

Ja esat vēlēšanu iecirkņa darbinieks, paturiet prātā, ka personas ar invaliditāti ir patstāvīgas un neatkarīgas un pret šīm personām ir jāizturas kā pret tādām.

Uzvedieties dabiski un ar cieņu. Neuzskatiet, ka cilvēkam ir vajadzīga palīdzība tikai tāpēc, ka viņam ir invaliditāte. Ja vide ir pieejama, personas ar invaliditāti parasti bez grūtībām tiek galā.

Ievērojiet veselā saprāta un līdztiesības un nediskriminācijas principu.

Jautājiet, vai jūsu palīdzība ir nepieciešama tikai tad, ja šķiet, ka vēlētājam ar invaliditāti tā ir nepieciešama. Ja šī persona piekrīt, pajautājiet, kā jūs varat palīdzēt, pirms sākat rīkoties.

Pēc vēlētāju ar invaliditāti lūguma un tikai tad, ja viņi to lūdz, pie ieejas vēlēšanu

iecirknī administrācijas pārstāvis vai apsardzes darbinieki var viņus pavadīt līdz attiecīgajam vēlēšanu iecirknim.

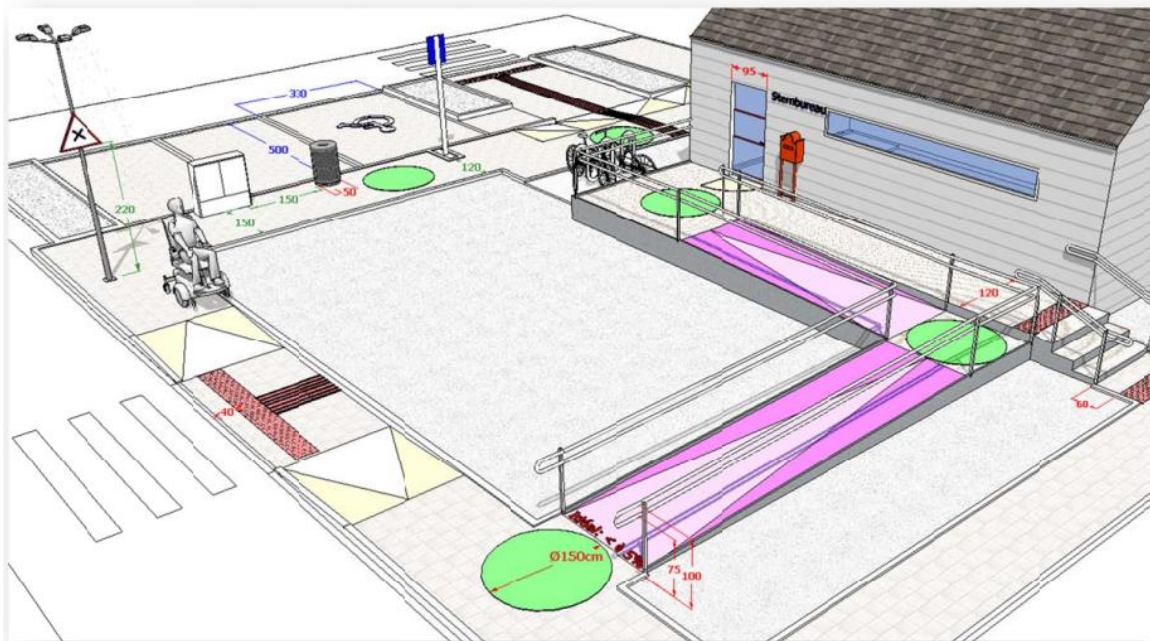
Sazinoties ar personām ar dzirdes traucējumiem, runājiet taisni uz priekšu, nekustiniet galvu. Nerunājiet no aizmugures, saliecies vai rakstīšanas laikā. Nekliedziet, vienkārši runājiet normāli, ierastajā sarunu tempā, ar tukšu muti un neaizsedzot seju no redzesloka. Ja nepieciešams, izmantojiet rakstīšanu, dabiskus žestus vai pievērsiet uzmanību ar vieglu pieskārienu rokai.

Vēlētājiem ar redzes traucējumiem varat piedāvāt roku atbalstam. Ja atbalsts tiek pieņemts, pielāgojiet tempu viņu tempam un ņemiet vērā apkārtējo vidi, lai viņi varētu ērti pārvietoties.

Suņi pavadoņi personām ar invaliditāti vienmēr tiks ielaisti, tiem jāatrodas pie saimnieka, un tie nedrīkst traucēt vai novērst uzmanību.

Vienmēr pārliecinieties, vai persona ar invaliditāti ir sapratusi, ko mēģināt pateikt.

4. pielikums. Piemērs, kā nodrošināt piekļuvi vēlēšanu iecirkņa telpām⁽⁹⁷⁾

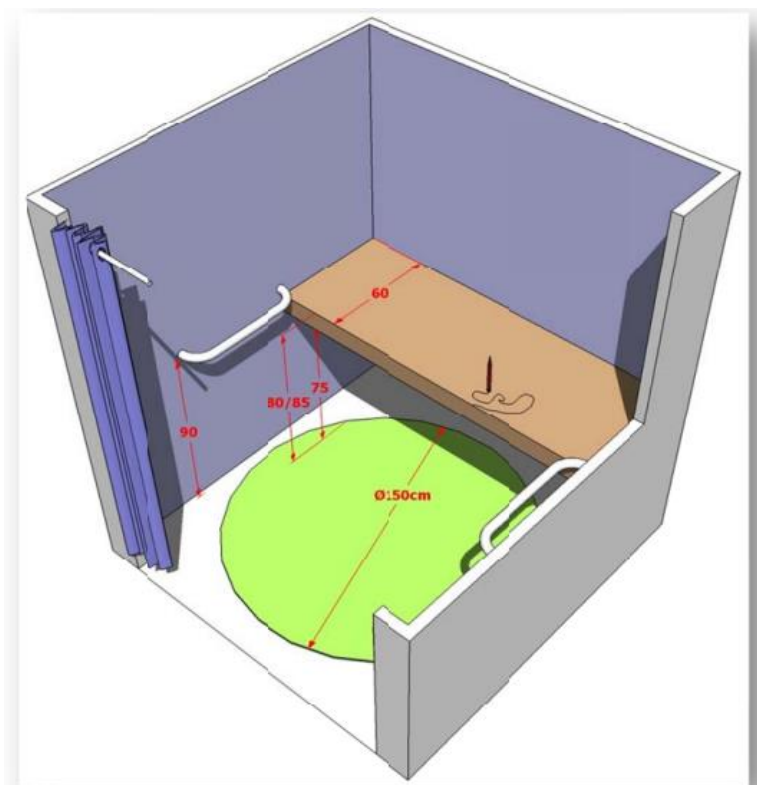

⁹⁷ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

5. pielikums. Piemērs, kā izveidot pieejamu vēlēšanu iecirkni⁽⁹⁸⁾

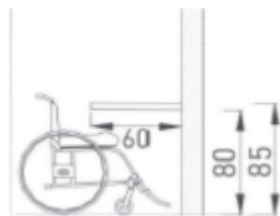
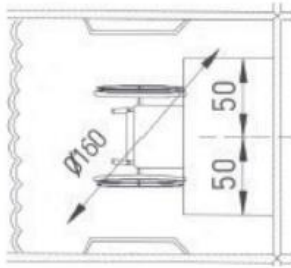
6. pielikums. Pielāgotu vēlēšanu kabīņu piemēri⁽⁹⁹⁾

⁹⁸ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

⁹⁹ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

7. pielikums. Invaliditātes jēdziens, ko dalībvalstis izmanto saistībā ar vēlēšanām

Dalībvalstu pieeja invaliditātes jēdzienam vēlēšanu kontekstā atšķiras. Dažkārt tas ir saistīts ar to, kā tās nosaka, kam ir tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās, vai kā tās nosaka, kam ir tiesības izmantot īpašus balsošanas noteikumus. Dalībvalstis var atsaukties uz invaliditāti arī citos kontekstos, piemēram, saistībā ar sociālajām un pamattiesībām, kas varētu būt būtiski vēlēšanu kontekstā.

Vairākas dalībvalstis izmanto operatīvas definīcijas, kurās ņemta vērā vēlēšanu spēja pašiem izmantot tiesības balsot. Austrija par vēlētajiem ar invaliditāti uzskata personas, kurām pamatoti nepieciešama palīdzība, lai aizpildītu oficiālo vēlēšanu zīmi, izmantojot citas personas palīdzību vai noteiktas palīgierīces, piemēram, veidnes. Čehijā invaliditāte ir viens no kritērijiem, lai vēlētajiem sniegtu palīdzību vai citu īpašu atbalstu. Dānija atzīmē personas ar invaliditāti saistībā ar dažādām balsošanas iespējām, kas pieejamas vēlētajiem, kuri nevar balsot vēlēšanu iecirknī vai konkrētajā vēlēšanu iecirknī, kurā viņi ir ieradušies. Līdzīgi Igaunija paredz noteikumus attiecībā uz vēlētajiem, kuri fiziskas invaliditātes dēļ nevar atzīmēt izvēli vēlēšanu zīmē vai vēlēšanu iecirknī. Spānija piemēro niansētāku pieeju, paredzot noteikumus dažādiem invaliditātes veidiem — gan fiziskiem (piemēram, dzirdes un redzes), gan intelektuālās attīstības traucējumiem⁽¹⁰⁰⁾.

Horvātijā invaliditātes novērtējums (fiziska invaliditāte, piemēram, aklums, vāja redze, augšējo ekstremitāšu bojājumi vai citi traucējumi, kas neļauj vēlētajam balsot patstāvīgi) ir nepieciešams tikai tad, ja pastāv šaubas par personas spēju balsot patstāvīgi.

Ungārijā vēlētajus ar invaliditāti definē kā vēlētajus, kuriem ir ievērojami samazinājušās maņu, jo īpaši redzes un dzirdes, spējas vai to nav vai kuriem ir ievērojami samazinājušās kustību vai garīgās spējas vai to nav, vai kuriem ir

¹⁰⁰ 2018. gadā Spānijā tika grozīts Vēlēšanu likuma 3. pants.

ievērojami samazinājušās saziņas spējas un kuriem visu minēto spēju samazinājums vai trūkums pastāvīgi rada nelabvēlīgu situāciju un liedz aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē.

Latvija norāda, ka tie ir vēlētāji ar kustību traucējumiem, kuri nevar nokļūt vēlēšanu iecirknī. Nīderlande norāda, ka tie ir vēlētāji ar kustību traucējumiem, un ir noteikusi prasību aprīkot vēlēšanu iecirkņus tā, lai vēlētāji ar kustību traucējumiem varētu pēc iespējas vairāk balsot paši vai saņemt palīdzību no vēlēšanu iecirkņa darbinieka.

Portugālē saistībā ar visām valsts un privātajām organizācijām, kas sniedz sabiedrībai personiskus pakalpojumus, noteikto pienākumu prioritāri apkalpot personas ar invaliditāti persona ar invaliditāti vai rīcībnespēju ir juridiski definēta kā persona, kurai iedzimta vai iegūta ķermeņa funkciju, tostarp psiholoģisko funkciju, zuduma vai traucējumu dēļ ir īpašas grūtības, kas kopā ar vides faktoriem ierobežo vai kavē tās aktivitāti un līdzdalību vienlīdzīgi ar citām personām, un kurai ir invaliditātes pakāpe, kas ir vienāda vai lielāka par 60 % un kas atzīta daudzfunkcionālā sertifikātā⁽¹⁰¹⁾). Portugāle nodrošina vēlētājiem ar invaliditāti priekšroku vai palīdzību vēlēšanu iecirknī. Vēlētājs, kuram ir acīmredzama slimība vai fiziska invaliditāte un kuru vēlēšanu iecirknis atzīst par nespējīgu veikt balsošanai nepieciešamās darbības, balso cita paša izraudzīta vēlētāja pavadībā, kurš garantē, ka balsojums atbilst vēlētāja gribai, un kuram ir pienākums ievērot pilnīgu slepenību. Ja vēlēšanu iecirknis uzskata, ka slimība vai fiziskā invaliditāte nav acīmredzama, tas pieprasa, lai balsošanas laikā tiktu uzrādīta izziņa, kas apliecina balsošanas neiespējamību un ko izsniedzis ārsts, kurš pašvaldības teritorijā īsteno veselības aprūpes iestādes pilnvaras, un kas apliecināta ar attiecīgā dienesta zīmogu. Šim nolūkam veselības aprūpes centriem jābūt atvērtiem vēlēšanu dienā, kamēr darbojas vēlēšanu iecirkņi. Neskarot vēlēšanu iecirkņa secinājumus par balsojuma pieņemamību, ikviens tā loceklis vai politisko partiju vai koalīciju delegāti var iesniegt rakstveida protestu. Vēlētāji ar redzes traucējumiem, ja viņi to vēlas, var lūgt vēlēšanu iecirkni iesniegt viņiem vēlēšanu zīmi Braila rakstā, kas ļaus viņiem pašiem veikt likumā noteiktās balsošanas procedūras. Saskaņā ar vēlēšanu tiesību aktiem par nespējīgām balsot tiek atzītas tikai personas ar smagiem psihosociāliem traucējumiem, kuras ir ievietotas psihiatriskajā iestādē vai kuras par tādām atzinusi ārstu komisija. Personām, kurām ir acīmredzami smagi garīgi traucējumi, pat ja tie nav reģistrēti kā tādi, bet tās ir ievietotas psihiatriskajā iestādē vai par tādām ir atzinusi ārstu komisija, un personām, kurām ar galīgu tiesas spriedumu ir atņemtas politiskās tiesības, nav aktīvu vēlēšanu tiesību.

Slovēnija savos vēlēšanu likumos ietver dažādas invaliditātes un nosaka vēlētājiem pieejamās balsošanas iespējas.

Citas dalībvalstis dažādu iemeslu dēļ nesaista šo terminu konkrēti ar dalību vēlēšanās un izmanto vispārīgas definīcijas vai definīcijas, kas noteiktas citiem juridiskiem mērķiem. Grieķijā tas ir saistīts ar sociālo nodrošinājumu un gaidāmo valsts rīcības plānu personām ar invaliditāti, invaliditātes reģistru un digitālo invaliditātes karti. Francija izmanto plašu invaliditātes definīciju, kas noteic, ka tā ir

---

¹⁰¹ 29. augusta Dekrētlukums Nr. 58/2016.

jebkurš aktivitātes ierobežojums vai līdzdalības sabiedrībā ierobežojums, ko persona izjūt savā vidē būtiskas, ilgstošas vai pastāvīgas vienas vai vairāku fizisko, maņu, garīgo, kognitīvo vai psihisko funkciju, vairāku veidu invaliditātes vai veselības stāvokļa traucējumu dēļ. Īrija saistībā ar vēlēšanām izmanto definīciju, kas lielā mērā ir aizgūta no *UNCPRD* definīcijas, norādot, ka invaliditāte ir būtisks ierobežojums personas spējām veikt ar profesiju saistītus pienākumus, īstenot uzņēmējdarbību vai nodarbošanos valstī vai piedalīties sabiedriskajā vai kultūras dzīvē valstī ilgstošu fizisko, maņu, garīgās veselības vai intelektuālās attīstības traucējumu dēļ.

Lietuvā invaliditāte ir definēta kā ilgstoša veselības stāvokļa pasliktināšanās, līdzdalība sabiedriskajā dzīvē un aktivitātes samazināšanās, ko izraisa cilvēka organisma struktūras un funkciju traucējumi un nelabvēlīgu vides faktoru mijiedarbība. Sākot ar 2024. gadu, šī definīcija tiks mainīta un invaliditāte tiks definēta kā ilgtermiņa funkcionāls traucējums (iedzimts un/vai iegūts), kas vides faktoru dēļ liedz personai pilnvērtīgi un efektīvi piedalīties sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citām personām. Luksemburga izmanto *UNCPRD* definīciju.

Rumānijā invaliditātes jēdziens nav iekļauts vēlēšanu tiesību aktos, bet gan īpašos tiesību aktos par personu ar invaliditāti tiesībām. Tā pamatā ir *UNCPRD* koncepcija, kur personas ar invaliditāti ir definētas kā personas, kuru sociālā vide nav pielāgota viņu fiziskajiem, maņu, psihiskajiem, garīgajiem un/vai ar tiem saistītajiem traucējumiem un pilnībā kavē vai ierobežo viņu piekļuvi sabiedrības dzīvei ar vienlīdzīgām iespējām, un ir nepieciešami aizsardzības pasākumi, lai atbalstītu viņu sociālo integrāciju un iekļaušanu. Prezidenta vēlēšanu likumā ir minētas arī personas ar ierobežotām pārvietošanās spējām, kas ietver personas ar fiziskiem traucējumiem, kā kritērijs, lai varētu balsot jebkurā pieejamā vēlēšanu iecirknī.

Beļģija nedefinē invaliditāti un nenošķir garīgu vai fizisku invaliditāti. Vācijā ir tiesiskais regulējums, uz kuru atsaucās visās invaliditātes politikas nostādņēs. Zviedrijā nav konkrētu kritēriju, kas noteiktu, kas ir invaliditāte, jo dažādu veidu invaliditāte ietekmē personas dažādās situācijās.

8. pielikums. ES tiesību akti un ES standarti, kas attiecas uz vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti

Direktīva (ES) 2019/882⁽¹⁰²⁾ (Eiropas Piekļūstamības akts) par **produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām** veicina pilnvērtīgu un efektīvu līdztiesīgu līdzdalību, uzlabojot piekļuvi parastajiem produktiem un pakalpojumiem, kas, pateicoties to dizainam vai pielāgojumiem, atbilst personu ar invaliditāti īpašajām vajadzībām. Šīs direktīvas I pielikumā ir noteiktas īpašas piekļūstamības prasības produktiem un pakalpojumiem. II pielikumā sniegti iespējamu risinājumu piemēri, kas palīdz valstīm izpildīt šīs piekļūstamības prasības. Šie risinājumi ietver informācijas sniegšanu, lietotāja saskarnes un funkcionalitātes izstrādi, produktu iepakojumu un

---

¹⁰² [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/882 \(2019. gada 17. aprīlis\) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām.](#)

instrukcijas, pakalpojumu sniegšanu un īpašus pakalpojumus, kas arī varētu būt noderīgi, lai padarītu e-balsošanas risinājumus pieejamus.⁽¹⁰³⁾

Attiecībā uz produktiem un pakalpojumiem, uz kuriem neattiecas Eiropas Pieklūstamības akts, šo pieklūstamības prasību ievērošana tomēr palīdzētu uzlabot pieklūstamību visā ES.

Eiropas Parlamenta un Padomes **Direktīvas 2014/24/ES**⁽¹⁰⁴⁾ un **2014/25/ES**^(23, 105) par publisko iepirkumu, kurās noteiktas procedūras publisko līgumu un metu konkursu iepirkumiem attiecībā uz konkrētām piegādēm (produktiem), pakalpojumiem un darbiem, ir noteikts, ka visiem iepirkumiem, kuri paredzēti lietošanai sabiedrībai — neatkarīgi no tā, vai tie paredzēti plašākai sabiedrībai vai līgumslēdzēja iestādes personālam —, tehniskajās specifikācijās (izņemot pienācīgi pamatotus gadījumus) ir jāņem vērā kritēriji par pieejamību personām ar invaliditāti vai projektēšanu visu lietotāju ērtībām. Šajās direktīvās arī noteikts, ka gadījumos, kad ES tiesību aktos ir pieņemtas obligātas pieklūstamības prasības, tehniskajās specifikācijās ir jāievēro šīs prasības attiecībā uz piekļuves nodrošināšanu personām ar invaliditāti un projektēšanu visiem lietotājiem.

Direktīvā (ES) 2016/2102⁽¹⁰⁶⁾ (**Tīmekļa pieklūstamības direktīva**) ir izklāstīti pieklūstamības principi publiskā sektora iestāžu tīmekļvietnēm un mobilajām lietojumprogrammām. Minētie principi ir šādi:

- informācijai un lietotāja saskarnes sastāvdaļām jābūt pasniedzamām lietotājiem tādā veidā, kādā viņi to var uztvert;
- darbināmība, kas nozīmē, ka lietotāja saskarnes sastāvdaļām un navigācijai jābūt darbināmai;
- saprotamība, kas nozīmē, ka informācijai un lietotāja saskarnes izmantošanai jābūt saprotamai; un
- robustums, kas nozīmē, ka saturam jābūt pietiekami robustam, lai to varētu droši interpretēt dažādi lietotāji, tostarp palīgtechnoloģijas.⁽¹⁰⁷⁾

---

¹⁰³ Direktīvas 2. pielikumā ir sniegti piemēri, kas varētu attiekties uz balsošanas procedūrām.

¹⁰⁴ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES \(2014. gada 26. februāris\) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK](#). Konsolidētais teksts.

¹⁰⁵ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/25/ES \(2014. gada 26. februāris\) par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK](#). Konsolidētais teksts.

¹⁰⁶ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/882 \(2019. gada 17. aprīlis\) par produktu un pakalpojumu pieklūstamības prasībām](#).

¹⁰⁷ Šie pieklūstamības principi ir pārvērsti pārbaudāmos iznākumu kritērijos, piemēram, tādos, kas ir pamatā Eiropas standartam EN 301 549 V3.2.1 (2021-03) "Eiropā piemērotas pieklūstamības prasības IKT produktu un pakalpojumu publiskajam iepirkumam". Tas nodrošina vienotu metodiku, lai pārbaudītu tīmekļvietņu un mobilo lietotņu satura atbilstību šiem principiem. Šis Eiropas standarts tika pieņemts, pamatojoties uz pilnvarojumu M/554, ko Komisija izsniedza Eiropas standartizācijas organizācijām.

Direktīvā arī noteikts, ka katrai tīmekļvietnei un mobilajai lietotnei jāsniedz detalizēts, visaptverošs un skaidrs piekļūstamības paziņojums par to, kā tīmekļvietnes un mobilās lietotnes atbilst šīs direktīvas prasībām.⁽¹⁰⁸⁾

Daudzām dalībvalstīm direktīvas pieņemšana nozīmēja jaunu valsts tiesību aktu par tīmekļa piekļūstamību ieviešanu. Ja nebūtu direktīvas, valsts līmeņa pasākumi vien nebūtu sasnieguši ar tīmekļa piekļūstamību saistīto darbību līmeni, tostarp informētības uzlabošanu publiskajā sektorā, kā to apliecina dalībvalstu piekļūstamības uzraudzības ziņojumi. Tehnoloģiskā progresa pārskats parādīja, ka automatizēti vai efektīvi un viegli īstenojami līdzekļi, kuros izmanto mākslīgo intelektu un mašīnmācīšanos, arvien biežāk tiek izmantoti rīkos, kas nodrošina digitālo piekļuvi, uzlabojot piekļūstamību dažiem satura veidiem, kas pašlaik neietilpst šīs direktīvas darbības jomā.

Direktīvā 2010/13/ES⁽¹⁰⁹⁾ ir atzīts, ka tiesības personām ar īpašām vajadzībām un vecāka gadagājuma cilvēkiem piedalīties un integrēties ES sociālajā un kultūras dzīvē ir saistītas ar pieejamu audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu. Tādēļ dalībvalstīm nekavējoties ir jānodrošina, lai to jurisdikcijā esošie mediju pakalpojumu sniedzēji aktīvi padarītu saturu pieejamu personām ar invaliditāti, jo īpaši tām personām, kurām ir redzes vai dzirdes traucējumi. Mediju pakalpojumu sniedzējiem ir jāievēro piekļūstamības prasības, īstenojot pakāpenisku un nepārtrauktu procesu, vienlaikus ņemot vērā praktiskos un neizbēgamos ierobežojumus, kas varētu liegt pilnīgu piekļūstamību, piemēram, raidījumus vai pasākumus, kas tiek pārraidīti reāllaikā.

Lai novērtētu mediju pakalpojumu sniedzēju progresu attiecībā uz pakalpojumu pakāpenisku pieejamību personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem, dalībvalstīm ir jāpieprasa, lai to teritorijā reģistrētie mediju pakalpojumu sniedzēji regulāri ziņotu valsts pārvaldes iestādēm. Dalībvalstīm arī ir jāmudina mediju pakalpojumu sniedzēji izstrādāt piekļūstamības nodrošināšanas rīcības plānus ar mērķi to sniegtos pakalpojumus nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamākus personām ar invaliditāti. Par šādiem rīcības plāniem informē valstu regulatīvās iestādes vai struktūras. Katra dalībvalsts norīko vienotu, viegli pieejamu, tostarp personām ar invaliditāti, un publiski pieejamu tiešsaistes kontaktpunktu ar mērķi sniegt informāciju un saņemt sūdzības par jebkādam minētajām piekļūstamības problēmām.

---

¹⁰⁸ Komisijas Īstenošanas lēmums (ES) 2018/1523 (2018. gada 11. oktobris), ar ko izveido piekļūstamības paziņojuma paraugu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2016/2102 par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību (OV L 256, 12.10.2018., 103.–107. lpp.).

¹⁰⁹ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/13/ES \(2010. gada 10. marts\), par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu \(Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva\)](#) (kodificētā versija). Konsolidētais teksts

Eiropas standarts EN 301 549⁽¹¹⁰⁾ nosaka funkcionālās piekļūstamības prasības, kas piemērojamas IKT produktiem un pakalpojumiem, kā arī testēšanas procedūru un novērtēšanas metodikas aprakstu katrai piekļūstamības prasībai tādā formā, kas ir piemērota izmantošanai publiskajos iepirkumos Eiropā. Šis dokuments ir paredzēts lietošanai ar tīmekļa tehnoloģijām, tehnoloģijām, kas nav tīmekļa tehnoloģijas, un hibrīdtehnoloģijām, kurās tiek izmantotas abas šīs tehnoloģijas. Tas attiecas uz programmatūru, aparatūru un pakalpojumiem. Tas ir paredzēts gan pakalpojumu sniedzējiem, gan iepirkumu veicējiem, taču gaidāms, ka tas būs noderīgs arī daudziem citiem.

Tā lielā mērā pamatojas uz W3C publicētajām [Tīmekļa satura piekļūstamības vadlīnijām v2.1](#), kas zināmas kā WCAG 2.1. Šīs WCAG ir starptautiski atzītas prasības tīmekļa satura veidošanai. Tās tiek uzskatītas par paraugpraksi un tiek plaši izmantotas. Tomēr **gan EN 301 549 v2.1.2, gan v3.2.1 ir iekļautas prasības, kas nav iekļautas WCAG 2.1 redakcijā**. EN 301 549 ietver arī prasības, kas neattiecas uz Tīmekļa piekļūstamības direktīvu, piemēram, datortehnikas sistēmu piekļūstamības prasības.⁽¹¹¹⁾

Eiropas Standartā EN 17210⁽¹¹²⁾ par apbūvētas vides piekļūstamību un izmantojamību ir aprakstītas pamata, minimālās funkcionālās prasības un ieteikumi pieejamai un lietojamai apbūvētai videi. Tajā ir ievēroti principi “Dizains visiem” / “Universālais dizains”, kas veicina vienlīdzīgu un drošu lietošanu plašam lietotāju lokam, tostarp personām ar invaliditāti. Šīs funkcionālās piekļūstamības un lietojamības prasības un ieteikumi attiecas uz apbūvētas vides, tostarp gājēju ārtelpu un pilsētu teritoriju, projektēšanu, būvniecību, atjaunošanu vai pielāgošanu un uzturēšanu.

Papildu atsauces dokumenti ir:

- [Komisijas dienestu darba dokumenta novērtējums](#), Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 26. oktobra Direktīvas (ES) 2016/2102 par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību (Tīmekļa piekļūstamības direktīva) piemērošanas pārskats;

---

¹¹⁰ [Tīmekļa piekļūstamības direktīva: standarti un harmonizācija](#). Šis standarts pašlaik tiek pārskatīts pēc tam, kad Komisija ir pieņēmusi standartizācijas pilnvarojumu M/587 (KOMISIJAS ĪSTENOŠANAS LĒMUMS (2022. gada 14. septembris) par standartizācijas pieprasījumu Eiropas standartizācijas organizācijām attiecībā uz produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, lai atbalstītu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2019/882); skatīt [eNorm Platformu \(europa.eu\)](#), kuras mērķis ir atbalstīt Eiropas Piekļūstamības akta īstenošanu. Pārskatīto standartu pieņemšanas termiņš ir 2025. gada 15. septembris.

¹¹¹ [Tīmekļa piekļūstamības direktīva: standarti un harmonizācija](#). Šis standarts pašlaik tiek pārskatīts pēc tam, kad Komisija ir pieņēmusi standartizācijas pilnvarojumu M/587 (KOMISIJAS ĪSTENOŠANAS LĒMUMS (2022. gada 14. septembris) [par standartizācijas pieprasījumu Eiropas standartizācijas organizācijām attiecībā uz produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, lai atbalstītu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu \(ES\) 2019/882](#)) ar mērķi atbalstīt Eiropas Piekļūstamības akta īstenošanu. Pārskatīto standartu pieņemšanas termiņš ir 2025. gada 15. septembris.

¹¹² [EN 17210:2021 veicina pieejamu un izmantojamu apbūvētu vidi](#).

- [Study underpinning the review of the application of the Web Accessibility Directive](#);
- [Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja](#), *Personu ar invaliditāti reālās tiesības balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās*;
- [European Disability Forum Human Rights report on political participation of persons with disabilities](#);
- [AVA – Accessible Voting Awareness-Raising, ziņojums](#) par vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanu neredzīgiem un vājredzīgiem vēlētājiem Eiropā, ko sagatavojuši Eiropas Neredzīgo savienība.

9. pielikums. Rezultāti, kas gūti 2023. gada 7. septembrī Komisijas organizētajā mērķgrupā par vēlēšanu piekļūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti

2023. gada 7. septembrī Komisija organizēja mērķgrupu ar ieinteresētajām personām, kas darbojas personu ar invaliditāti tiesību jomā.

Tika paustas bažas par personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem piekļuvi vēlēšanu procesam un par šajā sakarā veiktajiem testiem. Citi minētie šķēršļi piekļūstamībai bija arī viegli lasāmas informācijas trūkums, atbalsta trūkums vai nepietiekams atbalsts kandidātiem ar invaliditāti un ievēlētājām amatpersonām, tostarp attiecībā uz tulkošanu zīmju valodā, nepietiekamas vēlēšanu amatpersonu mācības par to, kā palīdzēt balsot personām ar invaliditāti, nepieejami vēlēšanu iecirkņi, transporta trūkums uz vēlēšanu iecirkņiem un nepietiekamas alternatīvas balsošanas iespējas vēlēšanu iecirknī.

Daži dalībnieki uzsvēra, ka izpratnes trūkums par invalīdu tiesībām un piekļūstamību vēlēšanu procesos var radīt gan attieksmes, gan vides šķēršļus, kas var ietekmēt politikas izmaiņas vai iniciatīvas, lai uzlabotu līdzdalības līmeni. Tika minēts, ka vajagai informētībai ir vairāki iemesli, tostarp tas, ka trūkst balsošanas datu ar sīku informāciju par invaliditāti, trūkst mācību vēlēšanu amatpersonām un invaliditātes organizācijas ir maz iesaistītas vēlēšanu prakses reformēšanā.

Tika pieminēti vides šķēršļi, tostarp piekļuves trūkums informācijai un saziņai par vēlēšanām un politiskajām partijām, nepieejami vēlēšanu iecirkņi (gan fiziski, gan citādi) un balsošanas materiāli, nepietiekamas alternatīvas un progresīvas balsošanas metodes, ierobežota palīgtechnoloģiju pieejamība un praktiska un finansiāla atbalsta trūkums personām ar invaliditāti — gan kā vēlētājiem, gan kā kandidātiem. Neviena dalībvalsts nenodrošina īpašu atbalstu kandidātiem ar invaliditāti vai valsts līdzekļus, lai segtu viņu kampaņas izmaksas. Tādējādi finansiālais un loģistikas slogs, kas saistīts ar piekļūstamību, gulstas tikai uz topošo kandidātu pleciem.

Ieinteresētās personas minēja arī problēmas, kas saistītas ar valodas vajadzībām, ar kurām saskaras personas ar dzirdes traucējumiem, pildot ievēlēto amatu. Politiskās partijas, valstu parlamenti un Eiropas Parlaments varētu nodrošināt saprātīgus pielāgojumus, tostarp tulkošanas pakalpojumus zīmju valodā.

10. pielikums. Palīgīdzekļu, pieejamu vēlēšanu kabīņu un vēlēšanu kastu nodrošinājums⁽¹¹³⁾

Dalībvalsts	Veidnes ⁽¹¹⁴⁾	Lupas ⁽¹¹⁵⁾	Pienācīgs apgaismojums ⁽¹¹⁶⁾	Audioapraksts ⁽¹¹⁷⁾	Vēlēšanu iecirknī pieejama zīmju valoda	Lielizmēra izdrukas ⁽¹¹⁸⁾	Vēlēšanu zīmes Braila rakstā ⁽¹¹⁹⁾	Pieejamas vēlēšanu kabīnes ⁽¹²⁰⁾	Pieejamas vēlēšanu kastes ⁽¹²¹⁾
Austrija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Beļģija	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā
Bulgārija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Kipra	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā
Čehija	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Vācija	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā
Dānija	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Igaunija	Nē	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā
Grieķija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Spānija	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē	Jā	Jā	Jā
Somija	Jā	Jā	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā

¹¹³ Tabula tika sagatavota kopā ar dalībvalstīm, un tajā ir iekļauta labākā informācija, kas pieejama publicēšanas brīdī.

¹¹⁴ Prasība nodrošināt veidnes, kas pazīstamas arī kā taustes trafareti.

¹¹⁵ Prasība nodrošināt vēlētājiem lupas.

¹¹⁶ Prasība nodrošināt pienācīgu apgaismojumu vēlēšanu kabīnē.

¹¹⁷ Prasība nodrošināt, lai vēlēšanu iecirknī būtu piekļuve audioinformācijai par kandidātiem, izmantojot personīgo ierīci vai palīgierīci, ko nodrošina vēlēšanu amatpersonas.

¹¹⁸ Prasība vēlēšanu iecirknī nodrošināt vēlēšanu zīmes vai kandidātu saraksta lielizmēra izdruku.

¹¹⁹ Prasība nodrošināt, lai vēlēšanu zīmēs būtu iekļauta arī informācija Braila rakstā.

¹²⁰ Prasība nodrošināt, lai vēlēšanu kabīnes atbilstu piekļūstamības standartiem.

¹²¹ Prasība nodrošināt vēlēšanu kastu piekļūstamību.

Dalībvalsts	Veidnes ⁽¹¹⁴⁾	Lupas ⁽¹¹⁵⁾	Pienācīgs apgaismojums ⁽¹¹⁶⁾	Audioapraksts ⁽¹¹⁷⁾	Vēlēšanu iecirkņi pieejama zīmju valoda	Lielizmēra izdrukas ⁽¹¹⁸⁾	Vēlēšanu zīmes Braila rakstā ⁽¹¹⁹⁾	Pieejamas vēlēšanu kabīnes ⁽¹²⁰⁾	Pieejamas vēlēšanu kastes ⁽¹²¹⁾
Francija	Nē	Nē	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā
Horvātija	Jā	Nē	Jā	Jā	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā
Ungārija	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā	Jā	Jā
Īrija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā	Jā	Jā
Itālija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Lietuva	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā
Luksemburga	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā	Jā
Latvija	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Malta	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā	Jā
Nīderlande	Jā	Jā	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Jā	Jā
Polija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Portugāle	Jā	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā	Jā
Rumānija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā
Zviedrija	Nē	Jā ⁽¹²²⁾	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā ⁽¹²³⁾	Jā	Jā
Slovēnija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā
Slovākija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Jā

¹²² Daudzos vēlēšanu iecirkņos ir pieejamas lupas, kā to noteikušas vietējās iestādes.

¹²³ Vēlētāji var iepriekš pasūtīt lielāko politisko partiju vēlēšanu zīmes Braila rakstā.

11. pielikums. Papildu balsošanas iespējas personām ar invaliditāti ES dalībvalstīs⁽¹²⁴⁾

Valsts	Mobilā balsošana ⁽¹²⁵⁾	Balšana ārpus vēlēšanu iecirkņa āra ⁽¹²⁶⁾	Vēlēšanu iecirkņa izvēle ⁽¹²⁷⁾	Iepriekšēja balšana ⁽¹²⁸⁾	Balšana pa pastu ⁽¹²⁹⁾	Balšana ar palīdzību ⁽¹³⁰⁾	Balšana ar pilnvarojumu ⁽¹³¹⁾	Balšana internetā ⁽¹³²⁾
Austrija	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē
Beļģija	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā ⁽¹³³⁾	Jā	Jā	Nē
Bulgārija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē
Kipra	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē
Čehija	Jā	Jā	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē
Vācija	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē
Dānija	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē
Igaunija	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā
Grieķija	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā ⁽¹³⁴⁾	Nē	Nē
Spānija	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē

¹²⁴ Tabula tika sagatavota kopā ar dalībvalstīm, un tajā ir iekļauta labākā informācija, kas pieejama publicēšanas brīdī.

¹²⁵ Balšana no mājām, slimnīcām vai ilgtermiņa aprūpes iestādēm.

¹²⁶ Balšana vēlēšanu iecirkņa tiešā tuvumā

¹²⁷ Iespēja doties uz pieejamu vēlēšanu iecirkni, ja vēlēšanu iecirknis, uz kuru vēlētais ir norīkots, nav pieejams.

¹²⁸ Iepriekšēja balšana personām, kuras vēlēšanu dienā nevar ierasties vēlēšanu iecirknī.

¹²⁹ Attiecas tikai uz balšanu pa pastu valstī.

¹³⁰ Iespēja saņemt balsošanas palīdzību no citas personas.

¹³¹ Iespēja deleģēt balsošanas tiesības citai personai.

¹³² Iespēja balsot internetā.

¹³³ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

¹³⁴ Asistenta brīva izvēle nav pieejama.

Valsts	Mobilā balsošana ⁽¹²⁵⁾	Balssana ārpus vēlēšanu iecirkņa āra ⁽¹²⁶⁾	Vēlēšanu iecirkņa izvēle ⁽¹²⁷⁾	Iepriekšēja balssana ⁽¹²⁸⁾	Balssana pa pastu ⁽¹²⁹⁾	Balssana ar palīdzību ⁽¹³⁰⁾	Balssana ar pilnvarojumu ⁽¹³¹⁾	Balssana internetā ⁽¹³²⁾
Somija	Jā	Jā	Nē	Jā	Jā ⁽¹³⁵⁾	Jā	Nē	Nē
Francija	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā ⁽¹³⁶⁾	Jā	Jā	Jā ⁽¹³⁷⁾
Horvātija	Jā	Jā	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē
Ungārija	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē
Īrija	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē
Itālija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē
Lietuva	Jā	Nē	Jā	Jā	Jā ⁽¹³⁸⁾	Jā	Nē	Nē
Luksemburga	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Nē
Latvija	Jā	Nē	Jā	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē
Malta	Nē	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā ⁽¹³⁹⁾	Nē	Nē
Nīderlande	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Jā	Nē
Polija	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Jā	Nē
Portugāle	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē
Rumānija	Jā	Nē	Jā	Nē	Jā ⁽¹⁴⁰⁾	Jā	Nē	Nē
Zviedrija	Jā	Jā	Nē	Jā	Jā ⁽¹⁴¹⁾	Jā	Jā	Nē

¹³⁵ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

¹³⁶ Pilsoņiem ārvalstīs, vēletājiem, kas izcieš brīvības atņemšanas sodu, un tiem, kas atrodas aizturēšanas centros.

¹³⁷ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

¹³⁸ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

¹³⁹ Asistenta brīva izvēle nav pieejama.

¹⁴⁰ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

¹⁴¹ Ārvalstīs dzīvojošiem pilsoņiem.

Valsts	Mobilā balsošana⁽¹²⁵⁾	Balsošana ārpus vēlēšanu iecirkņa āra⁽¹²⁶⁾	Vēlēšanu iecirkņa izvēle⁽¹²⁷⁾	Iepriekšēja balsošana⁽¹²⁸⁾	Balsošana pa pastu⁽¹²⁹⁾	Balsošana ar palīdzību⁽¹³⁰⁾	Balsošana ar pilnvarojumu⁽¹³¹⁾	Balsošana internetā⁽¹³²⁾
Slovēnija	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē	Nē
Slovākija	Jā	Nē	Jā	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē